

Norads årsrapport 2009

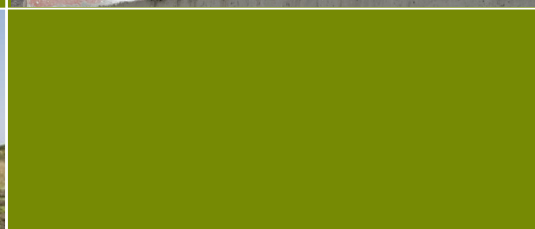

Foto: Ken Opprann

Norad
Direktoratet for utviklingssamarbeid
Norwegian Agency for Development Cooperation

Postboks 8034 Dep, NO-0030 OSLO
Ruseløkkveien 26, Oslo, Norway

Telefon: +47 22 24 20 30
Faks: +47 22 24 20 31

ISBN 978-82-7548-490-9

Innhold

Innledning	2
Faglig rådgivning	2
Innsats mot og konsekvenser av klimaendringer	3
Olje for Utvikling	6
Energi	6
Vann	8
Finansforvaltning	9
Skattespørsmål	9
Institusjonssamarbeid	10
Sekretariatsfunksjon	10
Styresett	10
Bistand i sårbarhet og konflikt	11
Anti-korrupsjon og illegal kapitalflyt	12
Kvinner og likestilling	14
Global helse – hiv/aids	14
Utdanning	16
Fiskeri og oppdrett	17
Kvalitetssikring, resultatrapportering og risikohåndtering	18
Evaluerings	20
Tilskuddsmidler	22
Kap. 160, Støtte til sivil samfunn og demokratiutvikling	22
Kap. 160, post 70. Sivilt samfunn	22
Kap. 160, post 71. Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	23
Kap. 160, post 75. Internasjonale organisasjoner og nettverk	24
Kap. 161, post 70. Næringsutvikling	25
Kap. 165, post 70. Støtte til forskning og høyere utdanning	27
Kap. 165, post 71. Faglig samarbeid	28
Kap. 166, Miljø og bærekraftig utvikling mv	29
Kap. 166, Post 71. Internasjonale prosesser og konvensjoner	29
Kap. 166, post 72. Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	29
Kap. 166, post 73. Klima og skoginitiativet	30
Kap. 168, post 70. Kvinner og likestilling	30
Kap. 169, post 70 og 71. Global helse og vaksineinitiativ	31
Kap. 170, post 81. Tilskudd til internasjonal landbruksforskning	32
Informasjonsvirksomheten	33
Resultatinformasjon	33
Debatt og formidling	33
Utviklingshuset	34
Styring, organisasjonsutvikling og administrasjon	34
Total regnskapsversikt 2009	36
Fakta om Norad	37

Innledning

Norads årsrapport for 2009 gir et innblikk i spennvidden i Norads arbeid, og rapporterer på oppnådde resultater iht. Tildelingsbrev 01/2009.

Etterspørselen etter tjenester innen alle Norads kjerneoppgaver har vært høy, og organisasjonens leveranser har gjennomgående holdt høy kvalitet. Gjennom året har Norad overtatt flere oppgaver fra Utenriksdepartementet (UD), og befestet sin rolle som fagetat og forvaltningsorgan.

Norads fagkompetanse er anerkjent, og har vært med på å gjøre Norad til en relevant og profesjonell aktør og samarbeidspartner for våre primære oppdragsgivere. Gjennom omprioritering av ressursene har Norad klart å tilpasse seg og svare på de utfordringene som endring i tematiske prioriteringer og/eller økt etterspørsel representerer.

Norads virksomhetsplan 2009 vektla en systematisk utvidelse av Norads brukergrupper ut over UD, utestasjonene og eksisterende partnere i statsforvaltningen. Etterspørselen fra nye brukergrupper, særlig i UD, er stigende, men vi er ennå ikke ferdige med etableringen av tydelige samarbeidsrelasjoner til øvrige deler av offentlig sektor i Norge.

Faglig rådgivning

Etterspørselen etter Norads tjenester økte også i 2009. Antall bestillinger fra ambassadene var på samme nivå som 2008, mens det var en betydelig økning fra departementet, særlig FN-seksjonen. I tillegg til faglig rådgivning omfattet økningen bl.a. forvaltningsgjennomganger, organisasjonsgjennomganger, porteføljegjennomganger (klima, likestilling, korrupsjon) og juridisk kvalitetssikring.

I det 'sømløse' arbeidsforholdet til UD er grenseflaten mellom aktiv rådgivning 'i fart' og operativt arbeid en balansegang. Det er viktig, men også utfordrende å delta og bidra proaktivt i prosesser sammen med bestiller (UD) for å kunne levere adekvat, og oppleves som en relevant bidragsyter.

God dialog med UD er sentralt for at Norad kan fylle sin faglige rolle og for å sikre koherens. Et eksempel er Norads rolle som faglig aktør med selvstendige bidrag til Verdensbanken, der dialogen med UD er med på å sikre en helhetlig norsk tilnærming.

Samtidig er det nødvendig å vite når vi skal tre inn i direktoratsrollen som korrektiv basert på en faglig vurdering og hensynet til resultater som supplement til øvrige beslutningskriterier, f.eks. politiske og strategiske hensyn.

Denne balansegangen er vanskelig, men det har vært rom og anerkjennelse for denne siden ved Norads rolle i tillegg til den mer proaktive prosessdeltakelsen.

Den årlige **brukertilfredshetsundersøkelsen** om faglige tjenester hvor ambassadene og relevante avdelinger i departementet deltar, ga høyere deltakelse i 2009 enn i 2008, og derfor et bedre grunnlag for å styrke og forbedre Norads tjenester. Samtidig som undersøkelsen viste at nærmere 90 prosent var fornøyde med leveransene, ga den også lærdommer som Norad har arbeidet videre med.

Blant annet var relevans og anvendbarhet ikke god nok i en del av leveransene. Organisasjonen har bl.a. lagt vekt på økt tverrfaglighet for å høyne kvaliteten i arbeidet.

Norads sektor/tematisk baserte organisasjon har lenge vært supplert med et betydelig antall **landteam**, og med noe varierende mandat over tid. Formålet med landteamene har vært å styrke kontekstuell relevans, tverrfaglighet og bistandsstrategisk innretning i den faglige rådgivningen til og samspillet med UD og ambassadene. Dette er ivarettatt gjennom intern nettverksvirksomhet, formidling av landkunnskap og bidrag til tverrfaglige oppdrag av landspesifikk karakter. Vurderinger av ambassadenes 3-årige planer og årlige virksomhetsplaner er eksempler på sentrale oppgaver.

Det ble i 2009 besluttet å styrke landteamfunksjonens forankring og legitimitet, bl.a. gjennom en prioritering mellom land, en mer synlig og prioritert rolle og en sterkere kobling mellom landteam og linjeledelse. For land hvor det ikke etableres et aktivt landteam vil det utnevnes kontaktpersoner for enklere landkoordinerende oppgaver.

INNSATS MOT OG KONSEKVENSER AV KLIMAENDRINGER

Klima- og matvarekrise stod høyt på den politiske dagsordenen gjennom hele 2009 og preget sammen med det store fokuset på finanskrisen i stor grad Norads arbeid. Etterspørselen etter Norads tjenester økte innen både klima, skog og næringsutvikling. Den økte innsatsen i klimarådgivning til ambassader og UD har spesielt vært knyttet til regjeringens klima- og skoginitiativ (KoS), ren energi som tiltak for å begrense klimautslipp, etablering av virkemiddelmechanisme knyttet til den grønne utviklingsmekanismen (CDM), samt bidrag til å utvikle en styrket norsk profil på tilpasning. Det er i denne sammenhengen også økt fokus på både landbruk og fiskerisektoren, med en tettere kobling mellom klima, biologisk mangfold og matsikkerhet.

I tillegg til konkret rådgivning har Norad hatt en omfattende opplærings- og bevisstgjøringsaktivitet gjennom mange faglige arrangementer i forbindelse med besøk og foredrag på ulike seminarer, konferanser og kurs. Videre har alle klima- og miljøgjennomgangene inkludert et relativt omfattende program for opplæring av alle ambassadens ansatte. Det har vært gitt opplæring i norsk klimapolitikk, tilpasning, klimasikring av utviklingssamarbeid, samt at det har blitt holdt foredrag om ren energi-initiativet og norsk energipolitikk. Dette har vært et viktig tiltak for å øke forståelsen og kunnskapen om klimafaglige og -politiske spørsmål på ambassadene, i Norad, UD og Miljøverndepartementet. Videre ble det arrangert et rådgivende forum om den norske skogsatsingen 13. oktober med over 100 deltakere og et seminar med deltakere fra UNEP, Verdensbanken og UNDP for å øke samordningen av levering innenfor miljø- og klimaområdet.

For å styrke klima- og miljødimensjonen gjennomførte Norad tre gjennomganger (såkalte 'klimavasker' eller 'grønnskjeringsstudier') av ambassaders porteføljer. Gjennomgangene ble utført ved ambassadene i Lusaka, New Delhi og Addis Abeba. Disse viser at det er betydelige muligheter for å gi prosjektene og programmene som Norge støtter, en klarere klima- og miljøprofil ved at det foreslås praktiske tiltak som kan gjennomføres innenfor avtalte rammer og budsjetter. I 2009 ble det også utarbeidet en oppsummering av tidligere gjennomførte miljø- og klimagjennomganger i Nepal, Angola, Sør-Afrika, Mosambik og Uganda. Videre ble det gjennomført en studie av mulighetene for å

etablere institusjonelt samarbeid innen klimaarbeidet mellom Norge og Bangladesh, der også bruk av multilaterale kanaler ble vurdert.

Det har vært lagt ned betydelig innsats for å utvikle en norsk klimatilpasningsprofil. Norad har utarbeidet et policynotat som viser at det er mulig å styrke tilpasningsprofilen uten budsjetttøkninger. Dette notatet legges nå til grunn i arbeidet med å utvikle en klarere tilpasningsprofil for norsk utviklingssamarbeid. Norads klimakoordinator er videre styremedlem i Kyoto-protokollens tilpasningsfond (Adapation Fund). Gjennom ambassaden i Lusaka er det gitt støtte til et større program for bevaringsjordbruk (conservation agriculture). Programmet når allerede i dag omtrent 150 000 bønder og det legges opp til at halvparten av Zambias bønder skal bruke disse metodene innen 2015. Ved å bruke ugrasmidler istedenfor pløying og jordbearbeiding, unngår man jorderosjon samtidig som jorda holder bedre på vannet. Metoden kan vise til økt produktivitet ved lavt forbruk av kunstgjødsel og redusert arbeidsbelastning. I sum kan dette bidra til en dreining mot et mer klimavennlig landbruk som både kan redusere klimagassutslipp og bidra til tilpasning. Gjennom ambassaden i Managua støttes et regionalt program for klimatilpasning, økosystemtjenester og markedstilpasning (MAP) i alle de mellomamerikanske landene. Programmet ledes av Senteret for tropisk landbruk og høyere utdanning (CATIE). I lys av den norske satsingen og økt fokus på tilpasning innen Klima- og skoginitiativet, er det viktig å bidra til økt erfaringsutveksling og 'best practice' mellom Afrika og Mellom-Amerika.

Bedre tilgang til genetiske ressurser er en viktig forutsetning for utvikling av nye klimarobuste sorter. En god avtale for Access and Benefit Sharing (ABS) under naturmangfoldkonvensjonen (CBD) er nødvendig for å sikre tilgang til genetiske ressurser til dyreavl og utvikling av nye matplanter, som i dag ikke er regulert under traktaten for plantegenetiske ressurser under FAO. ABS-forhandlingene søker derfor å avbalansere industriens behov for lett tilgang til genetiske ressurser og gi utviklingslandene en mer rettferdig andel av fordelene ved utnyttelse av de genetiske ressursene. Norad gikk i 2009 inn i styret for det panafrikanske programmet for ABS, som har bidratt til å styrke de afrikanske landenes stemme i forhandlingene om en ABS-protokoll. Norad har også bidratt til en klarere kobling mellom den plantegenetiske traktaten og ABS-protokollen og ser behov for tettere kobling av erfaringene fra dette arbeidet opp mot REDD og andre mekanismer for betaling for økosystemtjenester.

Norsk fiskeribistand har gjennom flere tiår bidratt til innsamling av havmiljødata som landene i dag kan benytte i klimaforskningssammenheng (se omtale av EAF Nansenprogrammet under 'Faglig samarbeid', kap. 165). Arbeidet rettet inn mot regjeringens klima- og skoginitiativ har i hovedsak omfattet utviklingsfaglig rådgivning, også juridisk og forvaltningsmessig, i forbindelse med satsinger i Tanzania, Guyana, Liberia, Indonesia, Papua New Guinea, Brasil og Congo-bassenget. Norad har gjennom sin rådgivning også ivaretatt styreset og rettighetsproblematikk, inkludert urfolksrettigheter. Videre har Norad foretatt faglige vurderinger av flere lands REDD+planer/strategier (utføres med støtte fra Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) og UN REDD-programmet). Gjennom faglig rådgivning er koblingen mellom klima, matsikkerhet og naturmangfold vektlagt, samt at utviklingsdimensjonen er betydelig styrket. Både menneskene som lever i, eller i tilknytning til, skogen og god forvaltning av naturmangfoldet i skogen er avgjørende for at prosjektet skal oppnå sine klimamålsettinger. Klima- og skogprosjektet er dermed også blitt et av de mest omfattende naturmangfoldprosjektene i norsk bistand.

Finansdepartementet (FIN) er gjennom Carbon Neutral Norway en aktiv kjøper av karbonkvoter og har dermed stor interesse av å få kjennskap til planlagte CDM-prosjekter på et tidlig stadium. Norad gir støtte til utvikling av CDM-prosjekter og bidro med sin kompetanse i kontaktgruppen for statens kjøp av klimakvoter i utviklingen av ny kjøpsstrategi. Denne åpner for at FIN tilbyr å kjøpe kvoter av alle som får støtte over Norads CDM-støtteordning, hvilket setter nye og mer omfattende krav til Norads kvalitetssikring.

Afrikanske land har svært få CDM-prosjekter og Norad gjennomførte i 2009 en studie for å avdekke muligheter for forbedringer. Detaljerte landstudier ble gjennomført i Mosambik, Tanzania, Uganda og Angola. De viste at det ligger et stort potensial for CDM-prosjekter i skogsektoren. CDM i skogsektoren er lite utviklet og omfatter prosjekter som ofte fører til økt press og konflikt om arealbruk. Norad har erfart en økende interesse for slike prosjekter og mottok i 2009 flere søknader til skogreising og nyetablering av plantasjer for produksjon av biodrivstoff. Dette er prosjekter som åpner for ny næringsvirksomhet og nye investeringer i Afrika, men som samtidig kan innebære store utfordringer med hensyn til matsikkerhet, landrettigheter, forvaltning av vannressurser og biodiversitet, så vel som korrupsjon. Norad bidro til å løfte disse problemstillingene i internasjonale fora. FNs Kommisjon for bærekraftig utvikling (CSD) gir klare anbefalinger om å gjennomføre tiltak og lovgivning for å styrke de fattiges rettigheter, spesielt for bruksrettigheter som tidligere ikke er anerkjent, samle og beiterettigheter, herunder pastoralisters rett til å la buskapen beite, og fleksibilitet til å flytte seg over større områder. Sistnevnte rettighet vil være viktig i områder som er spesielt utsatt for klimaendringer. Norad lykkes ikke med å få enighet i CSD om å starte forhandlinger om globale retningslinjer for bærekraftig produksjon av biodrivstoff, men Norad følger saken videre i forhold til FAO og Menneskerettighetsrådets arbeid med landrettigheter, herunder utviklingen av retningslinjer for storskala landoppkjøp og bærekraftig arealforvaltning. Norad har også opprettet faglig dialog med UNDPs satsning på området for å trekke linjer mellom One-UN levering og det bilaterale arbeidet på landnivå – og har, på basis av det pågående internasjonale samarbeidet, utviklet retningslinjer som prøves ut for støtte over tilskudd til næringslivet i 2010.

Norad har bidratt i forhandlingene i FNs klimakonvensjon (UNFCCC), forørkningskonvensjonen (UNFCC) og naturmangfoldkonvensjonen (CBD) og har med faglig rådgivning for bedre resultatstyring av FN-organisasjoner og andre multilaterale institusjoner som arbeider med klima og bærekraftig utvikling. En hovedmålsetting med det multilaterale engasjementet i 2009 har vært å sikre synergi og bidra til bedre sammenheng i de ulike organisasjoners innsats innen klima, miljø, fattigdomsbekjempelse og matsikkerhet. Å delta aktivt i de faglige diskusjonene i de ulike organisasjonene er et langsiktig arbeid, og er viktig for å følge opp Paris-deklarasjonen om bistandseffektivitet i praksis.

Norge har som første store giver valgt å gi ekstrabevilgninger til UNEP, hovedsakelig i form av et ikke-øremerket bidrag, bl.a. for å bidra til UNEPs reformarbeid. Norad har bistått med faglig rådgivning både innenfor resultatstyring og for å sikre en helhetlig tilnærming til fattigdomsbekjempelse, miljø og klima. Norad har fokusert spesielt på Poverty-Environment-Initiative (PEI), som er et samarbeid mellom UNEP og UNDP. En norsk-finansiert evaluering konkluderte i 2009 med at PEI oppnår resultater på landnivå og er et godt eksempel på at FN kan levere på landnivå. Norad deltok også i OECD/DAC s gruppe for miljø og utvikling (Environet), i et initiativ for bedre harmonisering og relevans av de multilaterale aktørenes innsats med miljøanalyser på landnivå, som på sikt også vil

kunne brukes av bilaterale givere. Environet publiserte i 2009 retningslinjer for integrering av klima i utviklingsarbeidet, som blant annet er en del av underlaget for norsk bilateral praksis på området.

OLJE FOR UTVIKLING

Hovedmålene for Olje for Utvikling (OfU) i 2009 var å opprettholde høy kvalitet i prosjekter og programmer; videreutvikle styresett dimensjonen i OfU; styrke regionalt samarbeid og Sør-Sør-samarbeid; samt å øke graden av lokalt eierskap. Se også omtale under 'Faglig samarbeid'.

I 2009 involverte OfU-samarbeidet 25 land, hvorav langsiktig/omfattende samarbeid i ni land og mer begrenset samarbeid med 16 land. En rekke gjennomganger er gjort av OfU-programmer i enkeltland (inklusive Mosambik, Uganda og Timor-Leste) samt av leverandøren Petrad og den internasjonale organisasjonen Revenue Watch Institute. Gjennomgangene viser blant annet at den faglige kvaliteten og relevansen er meget god.

Flere avtaler om langsiktig samarbeid er for tiden under utvikling, blant annet i Ghana, mens en ny avtale om langsiktig samarbeid med Uganda ble undertegnet sommeren 2009.

Flere av OfUs samarbeidsland er i en postkonfliktsituasjon, med stor politisk risiko. Dette får betydning for hvordan samarbeidet innrettes. Spesielt gjelder dette Sudan, Afghanistan og Irak. Samarbeidet med Afghanistan ble mer omfattende enn forventet på grunn av gjennomføringen av landets første åpne lisensrunde for petroleum. Samarbeidet med Madagaskar, som er ett av de ni landene med langsiktig samarbeid, ble frosset i mars på grunn av den ulovlige maktovertakelsen i landet.

OfU utviklet i løpet av året et nytt analytisk rammeverk for styresett i petroleumssektoren, der ulike styresettrelevante elementer ble identifisert. Hensikten var å konkretisere arbeidet med godt styresett, og rammeverket fokuserer særlig på hvordan myndighetsinstitusjoner er satt opp og fungerer. Dette brukes i planlegging og gjennomganger.

OfUs regionale aktiviteter økte. Petrads regionale seminarer har vist seg å være et effektivt virkemiddel for å bygge regionale nettverk blant myndigheter, og spesielt fra Vest-Afrika og Øst-Afrika er erfaringene meget gode.

Gjennom samarbeidsavtalen med Verdensbanken er det gjennomført prosjekter innen ressursforvaltning, miljøforvaltning og utvikling av lokalsamfunn med tilknytning til petroleumsvirksomheten. I tillegg ble det i 2009 startet et eget prosjekt innenfor samarbeidsavtalen som gir teknisk støtte til myndigheter i utviklingsland, der disse forhandler med internasjonale selskaper om petroleum- og mineralutvinning.

ENERGI

Ved utgangen av 2009 finansierer Norge samarbeidet innen ren energi i over 20 land, bilateralt og multilateralt. Bilateralt samarbeid har spesielt fokus på områder med etterspørsel etter norsk

ekspertise og erfaring. Norad har bistått de relevante ambassadene med energiportefølje i alle faser av programmene, fra første dialog til sluttgjennomganger.

Assistanse til kapasitetsbygging og institusjonssamarbeid, med spesielt fokus på utvikling av lovverk og nasjonal planlegging, er fortsatt viktige områder for bilateralt samarbeid. Styrking av rammeverk som fremmer kommersielle investeringer, beskyttelse av miljø og fremme av regionalt samarbeid er sentrale temaer. Det legges vekt på at samarbeidet skal være basert på mottakerens oppfatning av behov og ønsker.

Ren energi-initiativet koordineres av et sekretariat i Norad, og det har vært arrangert jevnlige møter i en arbeidsgruppe med representanter fra Olje- og energidepartementet (OED), Miljøverndepartementet (MD), UD og Norad, to referansegruppemøter med Utviklingsministeren til stede samt ett prosjektgruppemøte. I november undertegnet Etiopia og Norge en avtale om finansiering av teknisk/økonomiske, miljømessige og sosiale studier at Mandaya og Beko-Abo, to store, potensielle, vannkraftverk på den Blå Nilen. Mulighetene for flere bruksområder for vannet blir studert. Overordnede mål for samarbeidet er å utvikle sikker og miljømessig forsvarlig kraftforsyning samt å bedre levekår i Etiopia og regionen for øvrig. Avtalen er en av de største innen vannkraft i Etiopia. Norad har arbeidet tett sammen med ambassaden i utvikling av prosjektet samt sikret at studiene gjennomføres i henhold til internasjonale standarder for miljø og sosiale forhold. Norad har videre finansiert et institusjonssamarbeid mellom Norges Vassdrags- og Energidirektorat (NVE) og Etiopias departement for vannressurser, som står som bestiller av studiene som gjennomføres.

Norad har støttet energisektoren i Bhutan i over 20 år. Norsk partner har vært NVE. Siden 2002 har man også samarbeidet om jord- og steinskred, hvor Norges Geotekniske Institutt har kommet inn som partner. Inneværende fase 2 i dette samarbeidet inkluderer også forstudier på to mulige vannkraftverk samt konseptstudier for 15 andre prosjekt innenfor et program for akselerert utvikling av landets vannkraftpotensial. Dette skal fullføres i 2011.

I løpet av 2009 har Norad finansiert flere private initiativ, blant annet elektrifisering av 30 landsbyer i India i et samarbeid med indiske myndigheter, Scatec og Norad. Norad deltar i en gruppe som vurderer organisasjonsmessige og finansielle erfaringer fra implementeringen.

Norad har bistått UD i deres kontakt med Verdensbanken og de regionale bankene knyttet til flere større initiativ og program. Det er gitt innspill til prosessen rundt utvikling av ny energistrategi for Verdensbanken. Norad har utformet grunnlaget for bevilgning til Verdensbankfondet Scaling-Up Renewable Energy in Low Income Countries (SREP), samt støttet UD i møter i komiteer under fondet. Norad har rådgitt UD i forbindelse med forlengelse av avtale med Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership.

Norad, i samarbeid med NVE, har vært representert i arbeidet med å utforme ny bærekraftsprotokoll for International Hydropower Association.

Norad gir kontinuerlig rådgivning til UD i forbindelse med oppfølging av både vann og energikomponentene i Nilen Initiativet. Norad har over faglig samarbeidsposten finansiert deler av aktiviteten til et av underprogrammene i initiativet, nemlig Eastern Nile Technical Regional Office.

Norad har arbeidet tett sammen med ambassaden i Abidjan i forbindelse med finansiering av gjenoppbyggingen av kraftsystemet i Monrovia etter gjentatte borgerkriger. I desember ble det inngått en avtale som vil muliggjøre tilknytning av ca 3.000 kunder ved at det bygges et sammenhengende distribusjonsnett rundt byen, 3 MW effektive dieselgeneratorer samt gatelys drevet av solceller på deler av veien mellom byen og flyplassen.

VANN

Norads arbeid med vann dekker både vannressursforvaltning og vannforsyning, sanitær og hygiene.

Norad har gitt faglige råd til ambassader, UD og Norads bevilgende avdelinger, relatert til både vannsektorpolitiske prosesser og policyutvikling, og ved bruk av bistandsmidler. Norad har styrket og videreutviklet nettverk og kontakter med andre globale aktører, nordiske samarbeidspartnere og norske institusjoner og organisasjoner.

Under Nile Basin Initiative arbeider landene i Nilens nedslagsfelt med å utarbeide et system for felles forvaltning av Nilenvassdraget, rettet mot å sikre økonomisk og sosial utvikling, forbedre miljøet, forebygge konflikter og utvikle samarbeid mellom landene i vassdraget. Norad har bidratt i den faglige oppfølgingen av NBI. Viktig kompetanse er bygget opp i regionen og grensekryssende samarbeid er utviklet, men landene har ennå ikke kommet til enighet om noen ny Nilenavtale.

Tilsvarende arbeid har gjennom flere år pågått i Zambezi-vassdraget i det sørlige Afrika. En avtale om samarbeid er utarbeidet, men ikke trådt i kraft ettersom ratifisering gjenstår. Verdensbanken har med norsk støtte i 2009 - 2010 gjennomført en studie av investeringsmuligheter i Zambezi.

Norad bistod i 2009 UD med å legge til rette for norsk delfinansiering av South Asia Water Initiative (SAWI), et program for forvaltning av vassdrag i Sør-Asia.

Norge har i 2009 finansiert en studie av tilstand og behov i Det palestinske området, mht. vannressursforvaltning, vannforsyning og sanitær. I 2009 begynte også arbeidet med en større gjennomgang av organisasjonsstruktur for vannsektoren i Palestina, som inngår i de palestinske myndighetenes reformplaner. Videre har Norad bistått ambassaden i Dar es Salaam med å legge til rette for norsk finansiering av tekniske undersøkelser av Kimbiji utenfor Dar es Salaam, - et stort grunnvannsmagasin som det er håp om skal kunne forsyne Dar es Salaam med godt drikkevann. Programmer for institusjonsutvikling av vannmyndigheter i Laos og Afghanistan er under implementering eller planlegging.

Norad har i 2009 hatt i oppgave å forestå faglig oppfølging av mange regionale og globale initiativ som African Water Facility i Afrikabanken, Water Financing Partnership Facility i Asiabanken, Water and Sanitation Program i Verdensbanken, Water Supply and Sanitation Collaborative Council, UN-Water, Global Water Partnership o.a. Disse initiativene bidrar til oppnåelse av tusenårsmålene på vann og sanitær gjennom multilaterale kanaler. Globale statusrapporter viser at det er progresjon i arbeidet med vannforsyning (selv om mye gjenstår fram mot 2015), men at målet om å sikre mennesker adekvate sanitærforhold kan bli vanskelig å nå.

FINANSFORVALTNING

Norad har i 2009 gjennomført analyser og gjennomganger av finansforvaltningsprogrammer som Norge støtter i Tanzania og Kenya. Resultatet av gjennomgangene var at det i Tanzania har vært vesentlig framgang innen skatteadministrasjon, riksrevisjon og innkjøp, mens reformarbeidet har stagnert på flere andre områder. I Kenya har det vært vesentlige resultater ved bedret skatteadministrasjon, låneforvaltning, og ekstern og intern revisjon, men samlet framdrift i reformprogrammet har gått langsommere enn planlagt. Norge deltar også i et arbeid for utvikling og bruk av et felles rammeverk for resultatmåling av offentlig finansforvaltning, som bl.a. benyttes til å måle effekter av reformprogrammer (PEFA-programmet). Ett eksempel på anvendelse er omtalt i Norads resultatrapport 2009, der f.eks. kontroll av lønnsutbetalinger ble synliggjort i en PEFA-rapport i 2006 for Mosambik, og der en ny PEFA-analyse for landet et par år senere viste at iverksatte reformtiltak hadde bedret situasjonen markert.

Internasjonal støtte til utvikling av riksrevisjoner har over tid vært fragmentert og med blandede og mangelfulle resultater. Norad har derfor deltatt aktivt i en prosess for å få til en mer koordinert og økt global satsing på utvikling av riksrevisjoner. I 2009 ble det, som følge av dette arbeidet, inngått en global intensjonsavtale om samarbeid mellom givere og den internasjonale organisasjonen for riksrevisjoner (INTOSAI). Sekretariatet for partnerskapet skal være det Oslo-baserte INTOSAI Development Initiative. Norad har videre i 2009 utført gjennomganger av norsk støtte til utvikling av riksrevisjoner i Malawi og Zambia. Gjennomgangene viser positive resultater i landene bl.a. gjennom flere utførte nasjonale revisjoner, bedre kvalitet og større grad av overholdelse av tidsfrister for oversending og behandling av riksrevisjonsrapporter i de nasjonale parlamentene.

SKATTESPØRSMÅL

I tråd med UD's anmodning og som påpekt i St.meld. 13 skal tilbudet om faglig og økonomisk bistand til utvalgte utviklingsland for å styrke deres skattelovgivning og skatteinnkreving nå trappes opp. Norad har utarbeidet et forslag til en satsing som tar sikte på å bedre grunnlaget for bærekraftig økonomisk utvikling i fem prioriterte afrikanske land, ved å hjelpe myndighetene med å skattlegge inntekter fra mineralressurser slik at det blir en rimelig inntektsfordeling mellom det offentlige og de private aktørene og slik at ressursene utnyttes effektivt. Programmet vil legge vekt på å fremme et Sør-Sør-samarbeid mellom skatteadministrasjonene, mens det norske Skattedirektoratet også vil ha en aktiv rolle. Norad skal øke kvaliteten i samarbeidet ved å koble inn tverrfaglig samarbeid, forskning og regionspesifikke aspekter i samarbeidet.

Norad vurderer det som viktig å være en støttespiller for African Tax Administration Forum (ATAF). Som et ledd i dette var Norad sammen med Skattedirektoratet til stede på ATAFs stiftermøte i november i Kampala, og gir finansiell støtte ATAFs arbeid videre.

INSTITUSJONSSAMARBEID

Etter bestilling fra UD oversendte Norad i 2009 en utredning om bruk av ulike forvaltningsmodeller for institusjonssamarbeid mellom norske departementer/direktorater og partnere i Sør. Utredningen påpekte at Norad bør ha en sentral rolle i dette arbeidet, bl.a. med opplæring, kvalitetssikring og evaluering, noe som også ble bekreftet av UD. Med bakgrunn i denne utredningen samt andre arbeidsprosesser/tiltak er det arbeidet videre internt for å konkretisere Norads rolle og oppgaver samt lage en handlingsplan for det videre arbeidet. Når det gjelder konkret rådgivning har Norad bl.a. bistått ambassaden i Dhaka med utvikling og etablering av en styrings- og forvaltningsmekanisme for institusjonelt samarbeid mellom Norge og Bangladesh.

SEKRETARIATSFUNKSJON

Fra og med november 2009 har Norad innehatt sekretariatsfunksjonen for referansegruppene til Norwegian Trust Fund for the Private Sector and Infrastructure (NTF-PSI) og Verdensbankens fond for miljø og bærekraftig utvikling (TFESSD). Norad overtok funksjonen dels for å samle innsatsen mot to trust fund som har mange fellestrekk, og dels for å bidra til å styrke den faglige dialogen i Norad om arbeidet med Verdensbankens trust fund.

STYRESETT

I et landskap der bistanden preges mer og mer av sektorstøtte og støtte til frittstående prosjekt, er det desto viktigere å følge prinsippet om at godt styresett er en underliggende forutsetning når man inngår sektorsamarbeid. Norad deler UD's oppfatning om at godt styresett er et område med potensial for fokus og effektiviseringsgevinst. Men selv om resultatene av innsatsen innenfor styresett kan være uklare og vanskelige å formidle, er ikke dette et godt argument for å kutte bistanden. I slike tilfeller kan det tenkes at man ikke får fram virkningen av bistanden fordi resultatmålingene ikke er gode nok. Det har derfor vært Norads anbefaling at styresettinnsatsen ikke kun bør rettes inn på områder hvor effekten enkelt lar seg måle.

Styresett er ikke et klart definert begrep i norsk utviklingspolitikk. Ulike aktører har forskjellige forståelser av styresett og legger vekt på ulike aspekter ved styresettdefinisjonene. Som et forsøk på å rydde opp i dette, startet Norad i 2009 arbeidet med utviklingen av et rammeverk for å analysere styresett i sektorer. Analyserammeverket baserer seg i stor grad på senere års arbeid med styresett og politisk økonomi-analyser. Som en del av rammeverket arbeides det med utvikling av et verktøy ("quick scan") for å kunne arbeide mer systematisk og strategisk med styresettporteføljen ved ambassadene. Formålet med analysene er å bidra til 1) mer informerte avgjørelser internt, 2) bedre resultater og 3) bedre risikostyring basert på mer realistiske vurderinger og planlegging av prosjekter og programmer. Derigjennom er målsettingen å bidra til bedre dialog med samarbeidsland og andre givere – samt til reformprosesser i samarbeidsland. Rammeverket er et fleksibelt verktøy som kan tilpasses et bredt spekter av sektorer og kontekster. Det er derfor ikke gitt en 'one-size-fits-all'-tilnærming.

Norad ledet et team som bistod ambassaden i Nairobi i arbeidet med ny strategi på styresett og demokrati. I arbeidsprosessen ble det benyttet en politisk økonomi-analyse på grunnlag av kunnskap fra OECD/DAC om statens legitimitet i sårbare situasjoner. Denne tilnærmingen ble vurdert som nyttig av den norske ambassaden og andre aktører i bistandsmiljøet i Kenya, og ambassaden har siden fulgt opp konklusjonene i sin strategiske tilnærming.

Kunnskap fra Kenya-rapporten og OECD/DAC-studien om statens legitimitet i sårbare stater ble formidlet under et seminar med deltakere fra Norad, UD o.a. Ambassaden i Abuja har bestilt en tilsvarende utredning for 2010 og ambassaden i Addis Abeba vurderer det samme.

Den økte vekten det internasjonale bistandsmiljøet legger på statens legitimitet i sårbare stater og på land i konflikt, har medført større fokus på reformer i justissektoren. Norad er opptatt av at alle institusjoner som skal bidra til å sikre befolkningen ses i sammenheng. Dette er kunnskap som ble brakt inn i gjennomgangen av et program der det norske justisdepartementet er engasjert i rettsreformer i Moldova og Georgia. De samme betraktningene søkes ivarettatt i de faglige vurderingene av den norske støtten til politiet i Afghanistan.

Norad var i 2009 engasjert av flere ambassader inkl. Dili, Dar es Salaam (Zanzibar), Kathmandu, Kabul, Colombo og flere land i Sør-Amerika i vurdering av programmer for fremme av demokratisk styre. Dels er dette opplysningsprogrammer rettet mot befolkningen eller utvalgte folk som kvinner og urfolk, dels kapasitetsutvikling til parlament, politiske partier og ikke-statlige organisasjoners politiske virksomhet. Fokus er på opplæring og bevisstgjøring om borgernes rettigheter og deres muligheter for politisk innflytelse i landets styre.

Norad har støttet og bidratt inn i det internasjonale arbeidet med å sette fokus på urfolks rettigheter når det gjelder utvinning av naturressurser. Norad har videre bidratt i norske delegasjoner i det internasjonale arbeidet på urfolksområdet: FNs ekspertmekanisme og FNs Permanente Forum for urfolksspørsmål.

BISTAND I SÅRBARHET OG KONFLIKT

Norsk utviklings samarbeid orienteres i stadig sterkere grad mot områder preget av voldelig konflikt og sårbarhet. Dette gjelder både der det foreligger en mer eller mindre skjør fredsavtale, eller der Norge ønsker å spille en aktiv rolle for å bidra til en fredelig løsning. Voldelig konflikt utgjør et av de største hindrene for å få til utvikling i fattige land.

Denne økte innsatsen har ført til en stadig sterkere bevissthet om at arbeid i slike områder stiller oss overfor særskilte utfordringer. Vi ser dette på en rekke felt, som i tilknytning til sikkerhet, svake statsinstitusjoner, svak økonomisk utvikling og manglende rettigheter for utsatte grupper av befolkningen, som kvinner og urfolk. Det er også en realitet at utviklings samarbeidet i slike områder er under sterkt press fra ulike politiske dagsordener, bl.a. knyttet til ønske om å skape stabilitet og sikkerhet i en videre kontekst. Motsetningen mellom raske resultater og bærekraft innebærer en risiko for at man kompromisser i forhold til faglige vurderinger. Et dilemma når det gjelder innsats innen sikkerhetssektoren kan være svakt fokus på demokratisk kontroll og bærekraft.

Norad registrerer et stadig sterkere ønske om rådgivning knyttet til innsats i sårbare stater og situasjoner, til fredsbygging og gjenoppbygging etter konflikt. UD og ambassadene står for hoveddelen av samarbeidet, men også sivilsamfunnsaktører og andre deler av statsforvaltningen, som Justisdepartementet, etterspør Norads rådgivning.

Arbeidet har omfattet faglig vurdering av humanitær innsats, særlig humanitær nedrustning, innsats med spesifikt formål å bidra til fredsbygging, oppfølging av Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, investeringer i energi- og skogsektoren, og innsats i tilknytning til sikkerhetssektorreform og støtte til justissektoren. Norad har også bidratt til gjennomgang og vurdering av aktuelle samarbeidspartnere for kanalisering av norske bistandsmidler nettopp med tanke på partnernes tilnærming til en konfliktsituasjon og dermed deres evne til å fungere på en konstruktiv måte under vanskelige rammebetingelser.

Norad har gjennom rådgivningen løftet fram at bistandsinnsatsen må vurderes i kontekst gjennom økt bruk av politisk-økonomiske analyser og konfliktanalyser. Spesifikke tema det har vært jobbet med er betydningen av statens legitimitet for statsbygging, en helhetlig tilnærming til sikkerhetssektorreform og fattigdoms- og rettighetstenkning i klimasatsingen i sårbare stater.

Norad har også gjennomført konfliktsensitivitetsskolering på flere ambassader. Foruten en gjennomgang av kompleksiteten i konfliktsituasjonene, som ofte er en viktig rammebetingelse, er erfaringen at skoleringen øker bevisstheten blant de ansatte for betydningen av slike analyser og hvordan disse kan anvendes for å sikre at utviklingstiltak planlegges og følges opp på en best mulig måte.

ANTI-KORRUPSJON OG ILLEGAL KAPITALFLYT

Det har i 2009 blitt igangsatt et samarbeid om skog/klima og anti-korrupsjon. Skog/klima innebærer store risikoelementer når det gjelder korrupsjon. Som en del av kompetansehevingen på feltet har Norad derfor vært pådriver for å få skog/klima inn i arbeidsplanene for U4 Anti-Corruption Resource Centre. U4 bistår nå med faglig kompetanseheving for Norad og for Regjeringens klima- og skogprosjekt.

Petroleumssektoren er et annet satsingsområde hvor det er stor risiko for korrupsjon. Olje for Utvikling-programmet (OfU) har fått utarbeidet en sjekklister for godt styresett og anti-korrupsjon som brukes opp mot OfUs partnerland. Det er også gjennomført særskilte kurs om korrupsjon i oljesektoren på landnivå.

Norads prinsipper for støtte til sivil samfunn, lansert i mai 09, løfter fram 'bekjempelse av korrupsjon i alle ledd' som ett av seks overordnede prinsipper. Det inkluderende forarbeidet og det etterfølgende implementeringsarbeidet har bidratt til skjerpet oppmerksomhet, refleksjon og kunnskap om temaet hos de frivillige organisasjonene. Dette kommer bl.a. til uttrykk i det aktive kompetansebyggende arbeid som gjøres i Bistandstorgets faggruppe for anti-korrupsjon, der Norad og UD regelmessig blir trukket inn.

Det har blitt større fokus på å følge pengestrømmene i Norads gjennomgang av prosjekter og programmer. De fleste avdelingene setter dette som en del av kravspesifikasjonen for gjennomgang.

Gjennom deltakelse i Norads landteam, kompetansebyggingstiltak i avdelingene og faglig bistand i den sektorfaglige rådgivningen, har Norads Anti-korrupsjonsprosjekt fortsatt arbeidet med å fokusere på anti-korrupsjon i alle aktuelle deler av Norads rådgivning og tilskuddsforvaltning. Det er forberedt etablering av et korrupsjonsnettverk med deltakere fra alle Norads avdelinger. Norad har holdt orienteringer om anti-korrupsjonsarbeid ved flere kurs i regi av UKS og til forskjellige frivillige organisasjoner. Det har blitt avholdt egne avdelingsspesifikke seminarer, bl.a. om korrupsjon i utdanning.

Norge er en av åtte givere til U4 Anti-Corruption Resource Centre, som er lokalisert ved CMI i Bergen. U4 er en ressurs Norad i økende grad har tatt i bruk i 2009. Ved det årlige møtet ble rollen som 'lead donor' overført fra Norad til tyske GTZ. U4 arrangerer nettbaserte kurs i grunnleggende anti-korrupsjonsarbeid og mer spesialiserte kurs i felt. I 2009 deltok 26 ansatte i Norad/UD på de nettbaserte kursene.

Også overfor ambassadene har Norad satt fokus på anti-korrupsjon, blant annet ved å gi både generelle og landspesifikke tilbakemeldinger på deres virksomhetsplaner for 2010. Norad har også igangsatt arbeidet med en veiledning for hvordan ambassadene kan bruke FNs konvensjon mot korrupsjon (UNCAC) i dialog med landenes myndigheter.

Norad hadde sekretariatsansvaret for **Kapitalfluktutvalget**, som la fram sin innstilling "Skatteparadis og utvikling" (NOU 2009:19) i juni 2009. Utvalgets analyser og anbefalinger har fått bred mediaomtale og interesse, både i Norge og internasjonalt. Høringsrunden viste en del uenighet om Utvalgets forslag, og at det synes å være dilemmaer knyttet til **skatteparadis**, hvor multinasjonale selskaper og rike lands interesser kan stå mot fattige lands interesser.

Norad har i samarbeid med UD videreført arbeidet gjennom oppfølging av rapporten, bl.a. ved presentasjoner av rapporten i Norge og i internasjonale fora; igangsatt en internasjonal studie som oppfølging av kommisjonens anbefalinger om Norfund; gjennomført en litteraturstudie om bankers rolle i forhold til kapitalflukt i Afrika; og fått gjennomført en studie om de økonomiske aspektene ved Indias skatteavtaler med skatteparadiser. Videre er eksisterende rettslige instrumenters forhold til skatteparadis utredet, høringsuttalelsene til kommisjonens rapport (rettslige spørsmål) er vurdert, og det har vært et særlig fokus på skatteparadisenes rolle når det gjelder kapitalflukt, korrupsjon, terrorfinansiering, hvitvasking av penger og organisert kriminalitet.

Norads arbeid med kapitalflukt berører mange avdelingers arbeidsfelt, og har som hovedmål å øke fattige lands evne til egen inntektsgenerering – spesielt gjennom skatt. Ettersom kapitalflukt er et problem som må bekjempes både nasjonalt og internasjonalt, kreves det at det finnes et godt fungerende samarbeid horisontalt mellom nasjonale myndigheter. I tillegg må nasjonale myndigheter kunne fungere effektivt i samarbeid med utenlandske myndigheter. Dette er allerede i utviklede land en stor utfordring, utover krevende teknisk kompetanse. Det kanskje største problemet er imidlertid å adressere de system som gjør kapitalflukt mulig. Meget sterke politiske og

økonomiske interesser er posisjonert til fordel for å bevare status quo, dvs. de insentiver som skapes av skatteparadiser og generelt bristende transparens i transnasjonale verdioverføringer.

KVINNER OG LIKESTILLING

For å bidra til integrering av kvinners rettigheter og likestilling, har det vært utstrakt rådgivning til og tett samarbeid med ambassader, departementet og på tvers av faggrupper internt.

I løpet av 2009 er det gjennomført **likestillingsgjennomganger** (også kalt likestillingsvasker) av porteføljen ved ambassadene i Etiopia og Mosambik. Gjennomgangene består av opplæring og støtte til å operasjonalisere hva kvinners rettigheter og likestilling betyr innen ulike sektorer. Både ambassadens personell og deres partnere deltar i diskusjonene. Som virkemiddel har gjennomgangene blitt omtalt som 'good example' i OECD DAC Managing for Gender Equality Results in Donor Agencies.

Som følge av likestillingsvaskene har temaet fått større resultatfokus på ambassadene og blitt mer synlig i rapportering og planlegging. Dette har igjen ført til økt etterspørsel etter rådgivning innen temaet, og anmodning om tilsvarende gjennomganger ved seks ambassader i 2010. Likestillingsvaskene har også hatt en læringseffekt for Norad og gitt økt forståelse for ambassadenes utfordringer, både overfor myndighetene i vedkommende land og bistandsarkitekturen.

I **Midtveisgjennomgangen av handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling** ble det påpekt at kjønnsperspektivet var lite synlig innen sektorer som olje, energi, klima og miljø. I de interne likestillingsvaskene som startet i 2009, ble derfor energi og Olje for Utvikling prioritert. Som følge av denne likestillingsvasken har Energiavdelingen utarbeidet en liste over tiltak som avdelingen skal følge opp.

Tilsvarende arbeid ble igangsatt i 2009 innen helse og miljø/næringsutvikling. Gjennom tiltaket har medarbeiderne fått økt kunnskap om anvendelse av kjønnsperspektivet innen fagområdene, og fått bedre tilgang til metoder, ressurser og nettverk. Målttede tiltak igangsatt i 2009 har styrket **den interne kompetansen** på området kvinner og likestilling.

Et regionalt seminar for ambassadeansatte med tema 'kvinner og energi' ble avholdt i Mosambik. Seminaret var nyttig både for faglig påfyll og nettverksbygging, og for å følge opp midtveisgjennomgangen.

Etablering av likestillingsnettverk med deltakelse fra alle avdelinger, og månedlige møter med tema innenfor kvinners rettigheter og likestilling er andre tiltak som har bidratt til økt kunnskap.

GLOBAL HELSE – HIV/AIDS

Norsk helsebistand har økt fra mindre enn en milliard i 1999 til over tre milliarder i 2009. Bidrag til globale helseinitiativ, som Global Alliance for Vaccines and Immunization (GAVI) og Det globale fondet og FN, står for store deler av økningen. Det er besluttet at Norges innsats for global helse skal

forsterkes, videreføres og bygge opp under de betydelige resultatene som allerede er oppnådd. Det forventes derfor et økt behov for Norads multilaterale kompetanse på dette feltet.

Norad har ulike roller og funksjoner alt etter om det er snakk om FN-systemet eller de globale initiativene. Norads rådgivningsrolle har vært deltakelse i norske delegasjoner, å gi innspill og faglige vurderinger/utredninger og utarbeide innlegg og vedtaksforslag, samt tverrdepartementalt arbeid med leveranser på tematiske områder med relevans for utviklingsland. Norad har i 2009 sittet som medlem eller vara av ulike styrer, medlem av givergrupper, styrekomiteer og/eller fagkomiteer. Norads helseavdelingsdirektør ble i 2009 oppnevnt som norsk varamedlem i GAVIs styre, og har fullt styremedlemskap fra 2010.

Noen resultater relatert til de globale initiativene

Norad har iverksatt en studie av datakvalitet i forbindelse med vaksinasjonsdekning, og bidratt til at GAVI har modifisert metoden for hvordan GAVI vil beregne finansiell støtte til land for å redusere risikoen for feilrapporteringer og tilknyttede utbetalingsfeil. Norad har utredet opsjoner og risiko ved GAVIs og Det globale fondets initiativ for felles programmering av helsesystemstøtte og gitt råd til UD/delegasjonen om denne tilnærmingen.

Norge representerte givergruppen Point 7 (Norge, Sverige, Danmark, Nederland, Irland og Luxembourg) i Det globale fondets styre frem til april 2009. Norad har vært koordinator for givergruppen i 2½ år. I tillegg har Norad vært medlem av Fondets portfolio- og implementeringskomité, og har bl.a. bidratt til at Fondets nye finansieringspolicy for landkoordineringsmekanismer (CCMs) ble tydeligere på at finansieringen kan brukes til å integrere dets funksjoner med eksisterende nasjonale strukturer.

Noen resultater relatert til FN-systemet

Norads medvirkning i norsk WHO-politikk har bl.a. resultert i WHO's økte prioritering av arbeid med helsepersonell sammen med andre internasjonale partnere, og utkast til en internasjonal kode for rekruttering av helsepersonell som særlig verner om utviklingslandenes interesser. Norad har videre styrket WHO's arbeid med utvikling av helseinformasjonssystemer som land implementerer, og forvaltet norsk sekondering av eksperter til WHO for dette arbeidet.

Norad har vært og er instrumentelt for Verdensbanken (og UD) med direkte faglig veiledning og råd i forbindelse med opprettelse og videreføring av et norskfinansiert trust fund i Verdensbanken for pilotering av resultatbasert helsefinansiering i flere land. Norad har bidratt til opprettelse av og sitter i den internasjonale arbeidsgruppen for resultatbasert finansiering (RBF). Det har bidratt til at temaet i dag arbeides med på en kritisk-analytisk måte.

I 2009 var Norad særlig aktiv i UNAIDS-sammenheng når det gjaldt vedtak om hiv og injiserende narkotikamisbrukere. Vedtaket var viktig for å bidra til bedre rettigheter og tilgang til tjenester for personer som injiserer narkotika, og for bedre samarbeid mellom UNAIDS og UNODC (FNs kontor for narkotika og kriminalitet).

Partnerskapet for mødre, nyfødt og barnehelse

Norge (Norad) har styreverv og leder arbeidsgruppen tilknyttet advocacy. I 2009 var Norad særlig aktiv når det gjaldt å få partnerskapet til å fokusere på seksuell og reproduktiv helse og rettigheter,

samt utarbeidelse av et felles konsensusdokument rundt mødre-, nyfødt- og barnehelse. Norad har videre bidratt til å bygge og utvikle partnerskapet til å bli en effektiv plattform for dialog og harmonisering.

Network of Global Leaders (NGL) og Global Campaign for the Health MDGs

Norge, ved Statsminister Jens Stoltenberg leder NGL og var ansvarlig for publiseringen av Global Campaign-rapporten for 2009, '*Leading by example*'. Norad hadde redaktør- og produksjonsansvar for rapporten, med ansvar for faginnhold og produksjonsprosess. Norad hadde også en nøkkelrolle med koordineringen av NGL-nettverket, med fasilitering av møter, rådgivning omkring prosess og faglige innspill. Viktige beslutninger som ble fattet internasjonalt på basis av kampanjerapporten, var utarbeidelsen av *Global Consensus for Maternal, Newborn and Child Health*, som senere ble adoptert av G8, og *High Level Task Force for Innovative Health Systems* ved lanseringen i FN i tilknytning til FNs generalforsamling.

High Level Task Force for Innovative Financing of Health Systems

(ledet av Storbritannias Statsminister Gordon Brown og Verdensbankens President Robert Zoellick). Norge deltok i dette arbeidet ved Statsministerens medlemskap i arbeidsgruppen, UDs medlemskap i 'focal point group' og Norads medlemskap i arbeidsgruppen 'Constraints to Scaling Up and Costs'. Norads medvirkning har bl.a. resultert i økt fokus på kvinne- og barnehelse, samt kostnadsberegninger av barne- og mødre helse (MNCH) for å nå Tusenårsmål 4 og 5. Viktige utfordringer for Norad blir å påse at disse globale prosessene får tilstrekkelig operasjoniseringsfokus på landnivå og at de blir ledet av samarbeidslandene i følge International Health Partnership (IHP)-prinsipper.

Countdown 2015 – for Maternal, Newborn and Child Survival

Norad har styreverv og leder arbeidsgruppen tilknyttet *Policy and Health Systems*. Norad deltok aktivt i arbeidet tilknyttet planlegging og utarbeidelse av Countdown 2010-rapporten 'Countdown Survival Series' i the Lancet, samt konferanseforberedelsene som skal holdes i Washington DC 7. – 9. juni 2010. Norad har bidratt til enighet blant partnerne om felles rapportering og 'tracking' mht. Tusenårsmål 4 og 5.

UTDANNING

Nytt program for utdanningssektoren i Nepal har startet, og myndighetene rapporterer at andelen barn som ikke går på skole er sunket til seks prosent. Harmonisering blant partnere er bedret, og norske bidrag i dialogen har særlig fokusert på inkludering av jenter og marginaliserte grupper og undervisningsspråk. Rådgivning i forbindelse med den globale EFA/FTI-dialogen i Nepal knyttet til det katalytiske fondet har trukket på erfaringer fra den nasjonale sektordialogen i Nepal og bidratt til en tydeligere prioritering av nasjonale eierskap.

Arbeidet med tildelingssystem for midler til kapasitetsbygging i utdanningssektoren gjennom Fast Track Initiative (FTI) har resultert i en forenklet struktur og åpnet mulighet for støtte til land i overgang fra krise.

Synergieffekter mellom land- og globalt nivå ble demonstrert i det faglige samarbeidet mellom Norad og ambassaden under den politiske krisen på Madagaskar. Samarbeidet resulterte i at de bilaterale midlene til utdanningssektoren ble rekanalisert gjennom UNICEF. Dette bidro til å opprettholde strømmen av ressurser til utdanningssektoren og forhindret derved at det ble store opphold i støtten til barns skolegang. Denne 'norske' finansieringsmodellen bidro til at deler av FTI midlene ble forhandlet gjennom samme kanal. Modellen vil være med på å skape presedens som en av flere modeller for sårbare staters støtte gjennom FTI fondene.

Gjennom prosessen med å utvikle felles støtte til utdanningssektoren i de palestinske områder har Norge bidratt til harmonisering av giverstøtten til utdanning mellom Norge og Finland, Irland og Tyskland. Gjennom fokus på bruk av palestinske system for finansforvaltning har arbeidet bidratt til å styrke og skape tillit til palestinske institusjoner.

Økt fokus på innhold og kvalitet i utdanning i sårbare stater og katastrofer har resultert i forbedring av retningslinjer koordinert av Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE) hvor Norad har bidratt aktivt.

FISKERI OG OPPDRETT

Norsk fiskeribistand ble evaluert i 2009 og viste at det nå er på tide å friskmelde denne bistandsformen. Evalueringen viste til svært gode resultater fra norsk bistand innen både fiskeri og oppdrett og til at målene ble nådd gjennom gode og inkluderende prosesser, som sikret eierskap og bærekraft. Norsk fiskeribistand har i stor grad satset på bruk av norsk kompetanse og institusjonssamarbeid, og evalueringen reiste spørsmål ved om denne innretningen av fiskeribistanden var årsak til at den ikke nådde de fattigste målgruppene. Norad har tatt opp dette med det norske fiskerifaglige miljøet. Samme problemstilling er for øvrig også reist i evalueringen av norsk olje- og energibistand, og vil følgelig bli vurdert i sammenheng med hvordan disse sektorene løser denne utfordringen.

Mosambik og Vietnam er to av de største bilaterale mottakere av norsk fiskeribistand. Norad bistod ambassaden i Mosambik i vurdering av den nye fasen i fiskerisamarbeidet, som vil fokusere på kapasitetsbygging i forvaltningsinstitusjonene, herunder Fiskerioppsynet, og økt støtte til utvikling av akvakultur, småskalafiske og mattilsyn. Etter mange års samarbeid med havforskningsinstituttet, er landets fiskeriforskningsinstitusjoner blitt så faglig sterke at støtten nå kan reduseres.

I Vietnam har Norge bistått i utarbeidelsen av fiskerilovgivning "Bringing the Law to life". Nasjonalforsamlingen har igangsatt en gjennomgang av effektene (impact assessment) av lovverket og starter, men norsk støtte og med faglig rådgivning fra Norad, med en gjennomgang av fiskeriloven. En slik vurdering av den vietnamesiske fiskeriloven er nybrottsarbeid. Selve vurderingen vil bli foretatt i 2010.

Kvalitetssikring, resultatrapportering og risikohåndtering

På oppdrag fra UD ble det i 2009 gjennomført **ni forvaltningsgjennomganger** ved ambassader med bistandsansvar. Dette var det femte året slike gjennomganger ble utført, og en rekke ambassader over tid har vist en forbedring. Forvaltningen ved de besøkte stasjonene holder stort sett god standard i forhold til gjeldende regelverk og rutiner. Ambassadene har derimot fortsatt utfordringer knyttet til å synliggjøre tverrgående tema og politiske hensyn i sin forvaltning. I tillegg kan ambassadenes resultatfokus og analyser og vurderinger av relevante avbøtende tiltak der risiko er identifisert, forbedres. De fleste ambassadene fikk konkrete anbefalinger om forbedring på disse områdene, og relevant opplæring ble også gitt i løpet av de fleste gjennomgangene. I 2009 tok gjennomgangene også for seg ambassadenes bevissthet og håndtering av anti-korrupsjon i forvaltningen, og også på dette området er det jevnt over et forbedringspotensial. Rapport fra forvaltningsgjennomganger 2009 er oversendt UD i egen forsendelse.

Etterspørselen etter **juridisk kvalitetssikring og resultat- og risikofaglige råd** har vært stor gjennom hele året, og i større grad enn tidligere har slike forespørsler kommet fra departementet (og internt fra Norad). Norad leverte også råd om resultater og risikohensyn knyttet til multilaterale organisasjoner på bestilling fra UD i 2009. I tillegg ble det i løpet av året gjennomført opplæring i resultatstyring og risikohensyn i alle relevante avdelinger i Norad. Juridisk rådgivning i 2009 har, i tillegg til generelle juridiske problemstillinger, også omfattet rådgivning knyttet til mistanke om misligheter i enkeltsaker.

Norad har i tillegg **videreført tidligere års forvaltningsfaglig opplæring for saksbehandlere i utenriksstjenesten**. Denne opplæringen består i utreiseforberedende kurs, kurs i økonomistyring (inkl. regnskap og revisjon), resultatstyring og risikohåndtering, statistikk og rolleforståelse, i tillegg til juridiske kurs om Offentleglova og bistandsavtaler. Arbeidet med utvikling av et internasjonalt kurs for resultatstyring under 'Training for development' (T4D) ble videreført i 2009. På forespørsel fra en ambassade ble en opplæringsreise gjennomført for å styrke ambassadens forvaltningsfaglige kompetanse.

I løpet av 2009 **utarbeidet Norad ordningsregelverk for alle de tilskuddsordningene** som etaten forvalter. Disse ordningsregelverkene skal i tillegg til å bidra til standardisering av forvaltningen, også gjøre resultatrapportering lettere ved å tydeliggjøre ordningens mål og resultatmåling. Norad bidro gjennom hele 2009 i arbeidet med å utarbeide et nytt system for tilskuddsforvaltning i UD, samt til å utarbeide ordningsregelverk for departementets tilskuddsordninger.

Resultatrapport 2009 – Bistand og økonomisk utvikling: Ringer i vannet eller dråper i havet? er Norads tredje resultatrapport på like mange år. I tillegg til å gi viktig styringsinformasjon og påvirke den generelle kvaliteten på resultatarbeidet, skal rapporten gi innsikt i hva norsk bistand fører til, og derigjennom stimulere den offentlige debatten. 2009-rapporten undersøker om bistanden påvirker økonomisk utvikling, samt forholdet til næringslivet som mål, kanal og partner for bistanden.

Rapporten viser at norsk og internasjonal bistand gir et lite, men positivt bidrag til økonomisk utvikling, som er nødvendig for fattigdomsbekjempelse. Resultatene viser seg ofte først etter årtier og går via statsbygging og en bedre utdannet arbeidsstyrke. På kort sikt arbeider bistanden med

økonomisk styresett, infrastruktur, kapitaloverføring, privat næringsutvikling, landbruk, fiskeri og målrettet styrking av de fattigste økonomiske aktørene, særlig kvinnene. Resultatene er mer varierte enn ønskelig, men bistanden er langt fra forgjeves, slik noen bistandskritikere hevder.

Multilateral Organisations Performance Assessment Network (MOPAN) har siden 2003 gjennomført persepsjonsundersøkelser av utvalgte multilaterale organisasjoner. Norad har siden 2007 deltatt i arbeidsgruppen som har arbeidet med å styrke disse vurderingene. I 2009 ble en omarbeidet versjon av undersøkelsene ferdigstilt. I den nye versjonen er respondentgrunnlaget langt bredere – blant annet inkluderes mottakerlandene i undersøkelsene. I tillegg foregår nå innsamlingen av svar elektronisk og er mer effektiv og brukervennlig enn tidligere. Videreutviklingen av MOPAN-vurderingene vil fortsette i 2010 for å øke objektiviteten i undersøkelsene, som i dag er helt persepsjonsbaserte.

Norad utga i 2009 **Årsrapport om norsk bilateral bistand 2008**. Som den første årsrapporten ble denne bare publisert på web og ikke i trykket utgave. Rapporten tar for seg det bilaterale utviklingssamarbeidet mellom Norge og 32 av landene i Afrika, Asia, Latin-Amerika, Midt-Østen og Europa som mottok mest bistand i 2008. Rapporten viser til resultater fra prioriterte områder i samarbeidet, generelle utviklingstrekk i landene og beskriver det norske bidraget i denne sammenhengen.

I 2009 bidro Norad aktivt i UD's prosjekt **Effektivisering av utviklingssamarbeidet – fase 2**, som hadde som målsetting å bidra til bedre resultater av bistandsinnsatsen gjennom fokusering av ambassadenes portefølje, en mer rasjonell forvaltningsmessig arbeidsdeling mellom Norad og ambassadene, samt tilrettelegging for en mer strategisk dialog mellom ambassadene og departementet.

Etterspørselen etter **statistikk** knyttet til norsk bistand er jevnt stor, og Norad har bidratt med tallmateriale til en rekke gjennomganger, evalueringer, forskningsarbeid og rapporter. Nye statistikkmarkører knyttet til klima ble innført i 2009.

I 15 saker er eller har det vært meldt inn **mistanke om økonomiske misligheter** i tilknytning til norske frivillige organisasjoners virksomhet. Langt de fleste av disse er formidlet til Norad av organisasjonene selv. Men varslingskanalen er også benyttet. Norad har orientert UD's sentrale kontrollenhet iht. prosedyre. Det har til dels vært tidkrevende å avklare om mistanke er begrunnet. I tre saker er det imidlertid foretatt tilbakebetaling til Norad, mens man i tre andre fant at Norad-midler ikke har vært misbrukt.

Evaluering

Evalueringsavdelingen har i 2009 vært ansvarlig for gjennomføring av 12 evalueringer og studier, og har medvirket til å fullføre fem andre evalueringer. Avdelingen samarbeidet med Nepals utdanningsdepartement om å evaluere landets sektorprogram for utdanning for alle, der Norge har vært en av en rekke bidragsytere. Evalueringen viser en klar framgang i skolegangen i landet. På fem år har deknningen økt fra 84 til 92 prosent av barna i skolealder, og nesten like mange jenter som gutter går nå på skole. Det er imidlertid vanskeligere å påvise en positiv utvikling for kvaliteten i utdanningen. En evaluering av to norske programmer for å fremme forskning og høyere utdanning i utviklingsland er også evaluert. Hovedkonklusjonen er at de norske programmene har bidratt betydelig til kapasitetsutvikling innen universitetssektoren i land i Sør, resultater som ikke minst skyldes innsatsvilje fra ildsjeler innen akademia. Det er behov for en mer institusjonell tilnærming, men norske universitetsreformer har gjort det vanskeligere å opprettholde denne bistanden. Komplekse styringssystemer for programmene er også et hovedproblem.

En evaluering av et felles giverkontor og giverteam i Sør-Sudan, gjort på vegne av de giverne som har deltatt i dette samarbeidet, viste at kontoret ikke har levd opp til forventningene. Giverne brukte kontoret mye mindre enn planlagt, og klarte heller ikke å utarbeide en felles operasjonell strategi for kontoret.

Den norske bistanden til vern om kulturarv i utviklingsland er også evaluert. Rapporten viser en del ujevne resultater. Særlig i den bilaterale bistanden er målene nådd for mange av prosjektene, mens støtten gjennom Unesco har vært mer problematisk.

To norske organisasjoners innsats innenfor det humanitære feltet og fredsarbeid får god karakter. Norsk Folkehjelps mineryddingsarbeid får særlig god omtale, men også Kirkens Nødhjelps innsats i Haiti – i likhet med det samlede norske fredsarbeidet – det siste tiåret, hadde en positiv virkning i landet før jordskjelvet. Hovedkonklusjonen i evalueringen av norske organisasjoners innsats i det konfliktfylte Nord-Uganda er at organisasjonene har bidratt til å bedre fattiges velferd på kort og mellomlang sikt gjennom konkrete, målbare resultater. Samtidig har organisasjonene ikke gjort nok for å bygge langsiktig kompetanse hos samarbeidspartnerne i landet.

Evalueringsavdelingen deltar i en rekke fellesevalueringer, og leder selv en evaluering av bistand mot korrupsjon der fem andre evalueringsavdelinger deltar. En annen ledes av Sverige, og vil vurdere svensk og norsk bistand til å fremme barns rettigheter. Avdelingen deltar også i fellesevalueringer av fredsinnsatsen i Sør-Sudan, av givernes budsjettstøtte til Tanzania og en omfattende evaluering av oppfølgingen av Paris-erklæringen om harmonisering av bistand.

Under den siste evalueringen er det gjennomført en studie hvor Norge får honnør for omfattende avbinding av sin bistand. Rapporten peker imidlertid på at økt vekt på norske kompetanseområder (petroleum, miljø) medfører fare for ny binding til norsk ekspertise.

En evaluering av de mer langsiktige virkningene av bistanden etter tsunamien i Asia avkreftet tidligere antakelser om at en ikke ville lykkes i å knytte godt samband mellom nødhjelp, rehabilitering og utviklingstiltak i tsunami-innsatsen. Aceh ble åpnet for rehabiliteringsinnsats i samarbeid med det

internasjonale samfunn, og dette førte med seg en samarbeidsånd som fremdeles finnes, samtidig som en kan påvise en – riktignok moderat – reduksjon i fattigdommen i forhold til situasjonen før tsunamien. Men både her og på Sri Lanka og Maldivene peker rapporten på en grunnleggende svikt både hos giverne og staten når det gjelder å forstå at de mest sårbare gruppenes økonomi ikke er så avhengig av infrastruktur som av fungerende markeder og kunnskaper. Når det ikke er tid og midler til å støtte opplæring og kunnskap, går det ut over levevilkårene.

Evalueringsavdelingen samarbeidet også med Verdensbanken og FNs utviklingsprogram om flere evalueringer. En evaluering av Bankens helse- og befolkningsprogrammer viste at omtrent to tredeler av bankens støtte på disse områdene har gitt tilfredsstillende resultater, ofte i vanskelige omgivelser og støttet av et solid analysearbeid. Likevel gjelder dette i mindre grad i Afrika, hvor kun en fjerdedel av Bankens prosjekter kan vise til tilfredsstillende resultater. En vurdering av bruken av Verdensbankens fattigdomsanalyser viser at disse har hatt en moderat virkning på lands politikk og bankens operasjoner, og i gjennomsnitt liten eller ingen virkning på lands evne til analyse, selv om det finnes noen eksempler på suksess. En evaluering FNs utviklingsprogram har hatt av sitt landprogram i Uganda, viser at kvaliteten på resultatene varierer mye, og det er tvilsomt om UNDP har bidratt til utviklingsresultater i Uganda.

En oversikt over bruken av evalueringsrapportene fra 2005 og 2006 viser at alle rapportene har hatt konsekvenser for politikk og praksis, om enn i ulik grad. Det norske stipendprogrammet for studenter fra utviklingsland ble lagt kraftig om etter en evaluering i 2005. Evalueringen av den norske kvinnestrategien, som viste at integreringsstrategien i stor grad var mislykket, var en viktig premis for utarbeiding av en handlingsplan for kvinner og likestilling for Regjeringen, en plan der egne mål og midler for dette formålet kom inn igjen i utviklingspolitikken. Evalueringen av samarbeidet mellom Norge og FNs miljøorganisasjon UNEP lå til grunn for en ny samarbeidsavtale med denne FN-organisasjonen. Det tok imidlertid lang tid å få på plass bedre resultatstyring i UNEP, noe evalueringen sterkt anbefalte. Rapporten fra evalueringen av Fredskorpset, som i hovedsak var positiv, førte til en del justeringer i Fredskorpsets måte å drive på. En senere vurdering viser at anbefalingene om å styrke oppsyn og kontroll i Sør, ikke ble fulgt opp. To program ble nedlagt etter evaluering: Kvinner Kan-programmet på Vest-Balkan og samarbeidet mellom utdanningsdepartementene i Norge og Zambia.

Det er arrangert i alt 11 seminarer med presentasjon av enkeltevalueringer og syntesestudier. Årsrapporten for evaluering ble presentert på et eget arrangement med stor deltakelse og større mediadekning enn tidligere.

Tilskuddsmidler

KAP. 160, STØTTE TIL SIVILT SAMFUNN OG DEMOKRATIUTVIKLING

Statlig lederskap trenger demokratisk forankring og korrektiv. Et aktivt sivilt samfunn er den beste garantien for å skape åpne og demokratiske samfunn og for at utviklingslandene fører en politikk hvor bærekraftig utvikling, fattigdomsreduksjon og respekt for menneskerettighetene står i sentrum. Det sivile samfunnet spiller også en viktig rolle i å fremme næringslivets samfunnsansvar. Profesjonaliseringen av frie medier, som opererer som myndighetenes vaktbikkjer, står også sentralt i styrkingen av sivilt samfunn i Sør.

Norads samarbeid med sivile samfunn i utviklingsland foregikk i 2009 hovedsakelig gjennom norske og internasjonale organisasjoner og nettverk, men vil i de kommende årene suppleres av direkte støtte til organisasjoner i Sør for å sikre ytterligere lokal forankring.

Dette ligger nedfelt i Norads **nye prinsipper for støtte til sivilt samfunn**, som ble vedtatt i 2009. Prinsippene legger vekt på fattigdomsreduksjon; økt støtte til de delene av sivilt samfunn som arbeider for omfordeling av makt; skjerpede krav til dokumentasjon av resultater; bekjemping av korrupsjon; og styrket samarbeid med diasporamiljøer. Det legges også vekt på at tilskuddsmottakerne må prioritere sine aktiviteter basert på en god forståelse av fattigdoms- og maktforhold i det enkelte land. Retningen prinsippene angir, er i samsvar med ønskede mål i St.prp. 1.

I løpet av 2009 overtok Norad ansvaret for flere tilskuddsordninger til sivilt samfunn. De fleste strategiske partnerskapsavtalene mellom ambassader og norske organisasjoner håndteres nå av Norad, og ansvar for deler av overgangsbistanden (gap) og demokratibistanden, som skal gå gjennom norske politiske partier, ble forberedt overført til Norad fra 2010.

KAP. 160, POST 70. SIVILT SAMFUNN

Tilskuddsposten dekker Norads støtte til langsiktig utviklingssamarbeid gjennom norske ikke-statlige aktører og deres partnere i Sør. Total tildeling i 2009 var 1.193 mill. kroner. Over 90 prosent av denne ble tildelt 29 organisasjoner med flerårige samarbeids- eller kjernestøtteavtaler. Resten av tildelingen ble fordelt på 72 mindre organisasjoner med ett- eller flerårige prosjektavtaler. Tre av disse organisasjonene var diasporaorganisasjoner; i tillegg til støtte til Pilotprosjekt Pakistan. Det ble gitt noe økning i tilskudd til et fåtall organisasjoner med begrunnelse i oppnådde resultater eller særlig relevant innsats innenfor områdene likestilling og klima og miljø.

De fleste organisasjonene har samarbeidet med Norad gjennom mange år. For å sikre best mulig resultatoppnåelse av sivilsamfunnsstøtten vil det framover bli lagt vekt på å styrke de beste og konsentrere støtten til noe færre partnere, samt vurdere nye og innovative aktører innen et felt som er i stadig endring. Grundige organisasjonsgjennomganger og evalueringer er nødvendig for å foreta slike strategiske grep.

I løpet av 2009 ble det gjennomført i alt 11 **organisasjonsgjennomganger** innenfor sivilsamfunnsstøtten. Generelt fremstår organisasjonene som kompetente bistandsaktører, men enkelte organisasjoner fortsatt har utfordringer knyttet til likeverdig partnerskap og bidrag til

kompetansebygging i Sør. Således viser for eksempel gjennomgangen av Redd Barna at organisasjonen har tydelige mål, klar tematisk prioritering samt solid, relevant kapasitet, men samtidig anbefales det større vekt på behovet for styrking av sivil samfunn i Sør, herunder partnernes rolle i planlegging og gjennomføring av tiltak. Gjennomgangen av Kommunenes Sentralforbund (Nord-Sør kommunesamarbeid) viser at organisasjonen har etablert gode formelle forvaltningssystemer, men at det er mangler ved implementeringen, hovedsakelig på grunn av svakheter i grunnlaget for det enkelte kommunepartnerskap både på norsk side og i Sør. For de organisasjoner som tidligere har vært gjenstand for omfattende gjennomganger, framgår at organisasjonenes oppfølging av tidligere anbefalinger har vært tilfredsstillende.

KAP. 160, POST 71. TILSKUDD TIL FRIVILLIGE ORGANISASJONERS OPPLYSNINGSARBEID

Grundig, kritisk og etterrettelig informasjon om Nord-Sør- og utviklingsspørsmål er viktig for å heve det norske kunnskapsnivået om globale forhold, motvirke fordommer og styrke det utviklingspolitiske feltet. Gjennom denne støtteordningen bidrar Norad til folkeopplysning om sentrale og aktuelle Nord-Sør- og utviklingsspørsmål, i regi av norske frivillige organisasjoner og relevante institusjoner, herunder Flyktninghjelpen, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Norges Røde Kors, Redd Barna, mindre opplysningsorganisasjoner med flerårig rammeavtale (RORG'er), FN-sambandet, øvrige aktører med ettårige enkeltavtaler og skoleutvekslingsprogrammet.

Mottakerne av opplysningsstøtte har et spesielt ansvar for å ivareta rollen som pådriver i den offentlige utviklingsdebatten. Støtten over denne posten bidro dermed til å formidle kritisk-analytisk informasjon om en rekke utviklingspolitiske tema. Blant annet ga Norad støtte til seminaret 'After the aid rush' arrangert av Handelshøyskolen BI, hvor norske og utenlandske bistandsforskere og politikere bidro til å fremme nye meninger i den norske bistandsdebatten, med særlig fokus på mottakerperspektiver. Seminaret fikk bred medieomtale og førte til økt synlighet og interesse for bistandsspørsmål.

For å sette tydeligere fokus på hvordan klimakrisen rammer land i Sør, arrangerte Framtiden i våre hender og Kirkens Nødhjelp 'klimaseilas' til toppmøtet i København. 1200 mennesker reiste til COP 15 med båt, hvor det foregikk forberedelser til påvirkningsarbeidet overfor norske beslutningstakere før og under konferansen. Målet med påvirkningsarbeidet var å støtte opp under klimaforpliktelser fra rike land i form av utslippskutt og økte midler til klimatilpasning i Sør.

Et annet utviklingspolitisk tema som har vært gjenstand for debatt var sammenhengen mellom norsk våpenindustri og konflikter i utviklingsland. Gjennom langsiktig politisk påvirkningsarbeid fikk Kirkens Nødhjelp og Changemaker i 2009 gjennomslag i de fleste norske partier for vedtak om innføring av krav om sluttbrukererklæring for norsk våpeneksport, samt en regjeringserklæring med målsetting om å innføre en slik garanti fra alle land norske våpen ble eksportert til.

Gjennom samarbeid med den panafrikanske tenketanken SEATINI bidro Fellesrådet for Afrika til et sterkere Sør-perspektiv i den norske handelsdebatten. Åpne, nettbaserte seminarer gjorde det mulig å sikre internasjonal deltakelse i analyseprosessen av konsekvensene av norske posisjoner på afrikansk utvikling.

Det norske diasporamiljøet har også gjennom denne støtteordningen blitt mer involvert i utviklingsdebatten. Den norske diaspora-organisasjonen Africa Centre for Information and Development organiserte en konferanse om, og utarbeidet en rekke anbefalinger til, hvordan norsk landbrukspolitikk bør ta hensyn til matsikkerhet i utviklingsland.

Opplysningsarbeidet skal nå bredt ut i samfunnet og Norad gjør det mulig for Tromsø-baserte organisasjoner å arrangere ukentlige seminarer om Nord-Sør-spørsmål, noe som har ført til økt informasjon og debatt om internasjonale spørsmål for til sammen flere tusen deltakere.

KAP. 160, POST 75. INTERNASJONALE ORGANISASJONER OG NETTVERK

Norad innvilget i 2009 støtte til 32 internasjonale organisasjoner og nettverk¹, med til sammen ca. 154,4 mill. kroner.

I tråd med de nye retningslinjer prioriterte Norad i 2009 Sør-baserte aktører. Norad vektla også en reduksjon i antall avtalepartnere og mindre fragmentering i den samlede porteføljen. Norad ga i 2009 støtte til tre nye søkere, og faset ut seks eksisterende partnere fra porteføljen. Hovedandelen av støtten gikk til helse og miljø.

Panos Southern Africa er inne i sin andre flerårige kontrakt med Norad. Organisasjonen er en del av Panos-nettverket, som har mottatt støtte fra Norad siden oppstarten. Ut fra hovedkvarteret i Lusaka arbeider Panos Southern Africa gjennom avdelinger i 11 land i det sørlige Afrika. Arbeidstema er: Miljø, helse, likestilling og rettigheter.

Å gi de fattige – spesielt kvinner – en stemme, er et viktig tema. Dette gjøres blant annet gjennom å tilrettelegge for lytteklubber i landsbyene. Lytteklubbene utstyres med enkle kasettradioer slik at medlemmene både kan lytte på radio og lage innslag til radiodiskusjoner. Medlemmene er ofte kvinnegrupper – gjerne hiv-positive, som ofte er blant de aller fattigste. Gjennom deltakelsen i lytte- og diskusjonsgruppene utvikler kvinnene selvtillit, egenverd og bevissthet om egne rettigheter. Medlemmene får opplæring i å bruke kasettradioen, vedlikeholde den og sikre ansvar for utstyret.

International Institute for Sustainable Development (IISD) har en avtale med Norad gjennom sin avdeling i Genève. Organisasjonen har hovedsete i Winnipeg i Canada og har eksistert siden det første internasjonale møte om miljø og bærekraftig utvikling i Rio de Janeiro.

IISD er en kreativ og innovativ tankesmie som bidrar til at organisasjoner, myndigheter og miljøer i Sør kan utvikle sin deltakelse og påvirkning av vesentlige prosesser i skjæringspunktet mellom miljø og marked. I forbindelse med utvikling av regelverk og lovgivning for bærekraftig handel i Vietnam, har IISD en sentral rolle som fasilitator og tilrettelegger slik at vesentlige momenter og forhold til enhver tid vurderes og innarbeides rasjonelt i denne prosessen. En godt gjennomført prosess er av stor betydning for at betydelige handelspartnere som USA og Storbritannia skal kunne ta Vietnam og dets handelsvarer på alvor. IISD vurderes av alle parter i Vietnam som viktig i denne prosessen.

---

¹ Hvorav fire også mottok støtte over Kvinnebevilgningen

KAP. 161, POST 70. NÆRINGSUTVIKLING

Hele 248 bedrifter mottok tilskudd over næringslivsordningene i 2009 sammenlignet med 130 i 2008. Det var en klar økning av prosjektforslag innen Regjeringens satsingsområder klima, miljø og energi, både innen institusjonssamarbeid og de bedriftsbaserte ordningene.

En kartlegging av hvorvidt Norads finansielle **støtte til bedriftenes forundersøkelser** i perioden 2004 - 2008 hadde bidratt positivt til bedrifters beslutning om å investere i utviklingsland, viste at ca. 50 prosent av dem som hadde mottatt støtte gikk videre med sine planer om etablering av et langsiktig kommersielt engasjement.

Etter 2½ år ble den første fasen i business matchmakingprogrammet i Vietnam, 'Trade and Industry Programme' avsluttet i 2009. Programmet har gitt gode resultater, med etablering av i underkant av 20 nye samarbeidsavtaler mellom norske og vietnamesiske bedrifter, spesielt innen marin og maritim sektor.

Bruken av **Garantistøtte ved import til Norge** har økt betydelig i senere år for landbruksvarer (kjøtt og sjømat) fra Afrika og Asia, og Norads samlede garantiansvar doblet seg fra ca. 14 mill kroner i 2008 til 28 mil kroner i 2009. Pga. behov for sikring mot helserisiko ved import til Norge er slik import avhengig av garantistøtte for å komme i gang. Den bidrar derved til eksportutvikling fra fattige land i Afrika (Namibia og Swaziland) og Asia (Bangladesh og Vietnam). Samtidig bidrar den til lokal kompetanseutvikling og økt sysselsetting hos produsentene for å kvalitetssikre eksporten i forhold til markedskravene i EU/EØS.

I arbeidet med å øke utviklingslandenes **handelskompetanse og eksport** ble det inngått et samarbeid med Agrobusiness Forum i Zambia for utvikling og modernisering av honningsektoren i en verdikjedetilnærming. Norges Vel og Honningcentralen bidrar i samarbeidet med rådgivning, og en intensjonsavtale foreligger om import av zambisk honning til Norge.

Det ble i 2009 foretatt en studie av privat sektor i Bangladesh med tanke på muligheter for å etablere et matchmaking-program mellom Norge og Bangladesh. Studien var positiv og avtale med Innovasjon Norge er nå inngått for etablering av et slikt program innen noen spesifiserte sektorer.

Norsk kompetanse innen fiskeoppdrettsnæringen er etterspurt både mht. produksjon og eksport. Det ble i 2009 foretatt en vurdering av ny fase i samarbeidet med Research Institute for Aquaculture no. 1 med fokus på teknologi og drift innen marint merdoppdrett i Vietnam. Norad kartla også investeringsmulighetene i afrikansk oppdrett og fiskeforedling, særlig rettet mot Ghana, Mosambik, Tanzania og Uganda.

Ubundne blandede kreditter ble bestemt avvirket i 2008, men inngåtte tilsagn skal opprettholdes. Det ble ikke utbetalt midler til ubundet blandet kreditt i 2009. Det arbeides med å finne en finansieringsløsning som muliggjør inngåelse av låneavtaler for prosjektene.

Norad har i løpet av 2009 etablert og igangsatt planlegging av **institusjonssamarbeid** rettet mot en rekke tiltak innen klima og miljøarbeidet.

Blant annet har et treårig institusjonssamarbeid mellom NHO og den kinesiske søsterorganisasjonen CEC vist gode resultater, for eksempel etablering av et nytt senter for energieffektivisering i et

industriområde nord-øst i Kina. Samarbeid innenfor samme område er pågående med Innovasjon Norge, Høgskolen i Narvik, og International Finance Corporation (IFC).

Et inngått samarbeid mellom SINTEF Energiforskning og Kathmandu University omfatter et anvendt forskningsprogram for utvikling av fornybar energi i Nepal, og utvikling og gjennomføring av kursmoduler innen prosjektstyring og ledelse for deltakere fra kraftindustrien og myndighetene. Det er videre under etablering et institusjonssamarbeid mellom Statnett og Nepal Electricity Authority (NEA) på områder innen planlegging og utvikling av transmisjonskapasitet og systemutvikling samt oppbygging av kompetanse for å delta i et regionalt kraftmarked. Et treårig samarbeid mellom SINTEF Teknologi og Olje for Utvikling (OfU) om utvikling av en lokal leverandørindustri i Ghana tilknyttet oljeindustrien skal bidra til verdiskapning i landet gjennom dannelse av industriklynger samt kompetanseoverføring/institusjonsutvikling med faglig støtte fra Norge.

Norad arbeider med å legge til rette for brede, **strategiske partnerskap** med næringslivet for å øke investeringer i utviklingsland og styrke utviklingseffekten av slike investeringer. Med økt vekt på arbeid med **offentlig-privat samarbeid (OPS)** og gjennom helhetlig tilnærming og integrasjon mellom investeringer, produksjon, omsetning og komplementerende utviklingsprosesser er målet å bistå i utvikling av 'hele verdikjeden'.

Norad har deltatt aktivt i videreutvikling av samarbeidet mellom Yara og UD i Tanzania til å omfatte samarbeid i 'hel verdikjede' om produksjon og omsetning av ris i tillegg til mais. Norad bidrar i planlegging av en vekstkorridor for landbruksproduksjon med utgangspunkt i Yaras planlagte varehus i Dar es Salaam, hvor alt etablerte strukturer for samarbeid i Tanzania Agriculture Partnership (TAP) ventes å komme til nytte. Liknende samarbeid er etablert i Malawi og er under planlegging i Mosambik, med formål å se på 'fra Dar til Beira' som ett produksjons- og transportsystem.

Nortura arbeider sammen med myndigheter og kjøttprodusenter i Uganda for å utvikle en kjøttindustri med eksportkvalitet. Programmet inneholder derfor betydelig innsats innen institusjonsbygging, og store investeringer til etablering av sykdomsfrie soner, vaksiner og et slakterianlegg med eksportstandard.

Et nytt partnerskap med Scatec Solar AS ble etablert i 2009 med hensikt å utvikle finansieringsmodeller for å gjøre investeringer i solenergi-basert landsbyelektrifisering attraktive for private aktører. Partnerskap etablert tidligere er også videreutviklet i 2009.

I forbindelse med mottak av støtte for næringstiltak oppfordres alle aktører til å utvise **samfunnsansvar**, og det er etablert strengere krav til rapportering på effekt av aktiviteter og prosjekter på forhold relatert til kvinner og svakstilte grupper, miljø, helse/hiv/aids og andre sosiale faktorer. Spesielt legges vekt på antikorrupsjon. I arbeidet med å følge opp Handlingsplanen for **handelsrettet virksomhet og å fremme etisk og ansvarlig handel** er det inngått en avtale med Fairtrade International Organization (FLO). Treårig samarbeidsavtale mellom Norad og Fairtrade Max Havelaar ble gjennomgått mot slutten av året. Merkevarerordenen har hatt en betydelig vekst i omsetning, lisensinntekter og antall lisenstakere. Kjennskapet til Fairtrade-merket blant forbrukere er nå på om lag 70 prosent. Omsetningen fra MUL-land har økt med over 1000 prosent, spesielt forårsaket av meget sterk omsetningsvekst i salget av roser.

Norad har i 2009 satt fokus på utviklingseffekten det har å skape rammeverk for etablering og utvikling av **kvinnelig entreprenørskap**, og har inngått flere nye institusjonssamarbeid for å **fremme kvinners deltakelse i økonomisk virksomhet og styrke deres rolle som økonomiske aktører**:

(1) Et treårig regionalt samarbeidsprosjekt med ILO WEDGE ble startet i det Sørlege Afrika. Målet med prosjektet er å gi kvinnelige entreprenører tilgang til rammeverk og verktøy for å kunne videreutvikle bedrifter; (2) en treårig samarbeidsavtale med Hand in Hand South Africa. Midlene Norad har bevilget skal gå til å etablere og utvikle 300 nye mikrobedrifter og 1500 arbeidsplasser. Disse bedriftene skal være aktører i den formelle økonomien i Sør-Afrika og vil gjennom Hand in Hand bli satt i kontakt med lokale banker for å få tilgang på nødvendige finansielle verktøy; (3) gjennom rammeavtalen med NHO er det etablert nettverk for kvinnelige entreprenører I Indonesia, Nigeria og Uganda.

KAP. 165, POST 70. STØTTE TIL FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

I tråd med målene for 2009 ble midlene brukt til å styrke kapasitet innen høyere utdanning og forskning i Sør og til styrking av utviklingsforskning i Norge. Støtten kanaliseres til norske institusjoner og institusjoner i Sør, hovedsakelig gjennom Norges Forskningsråd (NFR) og Senter for Internasjonalisering av Utdanning (SIU), samt som direkte støtte til organisasjoner og institusjoner. Nye regelverk for hhv. "Støtte til kapasitetsbygging innenfor forskning og høyere utdanning" og "Forskning og forskningsformidling" ble laget.

Hoveddelen av **forskningsstøtten** ble kanalisert gjennom NFR for utlysning og konkurranseutsetting blant norske forskningsmiljøer. 25 prosent av midlene ble utlyst som samarbeidsforskning mellom norske og utenlandske forskere. Alle programmene er flerårige, og resultater blir rapportert som forskningspublikasjoner.

Støtten er fordelt på en rekke tema, med hovedvekt på Regjeringens satsingsområder, for eksempel klima og miljø, helse og fattigdom og fred. Gjennom styredeltakelse i NFR-programmet 'Norge som global partner' (NORGLOBAL) bidrar Norad til at utlysninger og fordeling av midlene er i tråd med Regjeringens føringer.

En betydelig del av Norads tildeling over Kap 165, post 70 ble allokert til **kapasitetsbygging for høyere utdanning og forskning i Sør**. Størstedelen av dette ble gjennomført som universitetssamarbeid mellom Norge og institusjoner i Sør gjennom Nasjonalt program for Utvikling, Forskning og Utdanning (NUFU) og Norads mastergradsprogram (NOMA). Programmene er tematisk brede og omfatter blant annet klima og miljø; konflikter, fred og fattigdom; helse; kvinner og likestilling; og kultur. Det pågår for tiden 69 NUFU-prosjekter og 36 NOMA-prosjekter. Det ble utdannet 80 kandidater fra Sør på master og Ph.D.nivå i 2009, i tillegg til en rekke publikasjoner, inkludert ca. 70 fagfelleverderte publikasjoner og pågående utdanningsprogrammer. Utfordringer knyttet til finansiering er ett av funnene i evalueringen som ferdigstilles i februar 2010.

Norad overtok i 2009 forvaltningen av støtten til University of Dar es Salaam (USDAM). Støtten gjennomføres som et universitetssamarbeid mellom USDAM og Universitetet i Oslo (UiO) og avtalen administreres av SIU. SIUs administrasjonskostnader og støtten til UiO dekkes over Kap 165, post 70.

Det ble i 2009 innvilget kjernestøtte til African Center for Technology and Science (ACTS) til nytt strategisk program som omhandler landbruk og matsikkerhet, biodiversitet og forvaltning av naturressurser, samt energi og vannsikkerhet. ACTS' aktiviteter er å fremskaffe ny kunnskap på områdene (forskning) og drive formidling og opplæring av politikktutformere i regionen.

African Economic Research Consortium (AERC) er en regional organisasjon i Afrika som arbeider med forskning og kapasitetsbygging av høyere utdanning innen økonomi. AERC støtter masterutdanning og forskerutdanning ved relevante universiteter i regionen, og har bl.a. fokus på klima- og miljøspørsmål.

Det ble videre gitt kjernestøtte til International Foundation for Science (IFS), ELDIS og INASP, som bevilger støtte til forskere fra utviklingsland. I 2009 ble det også videreført støtte til CLACSO og CODESRIA, som er regionale organisasjoner i henholdsvis Latin-Amerika og Afrika, som arbeider med forskning på temaene konflikt, fred og fattigdom.

Norads masterprogram innen energi og petroleum er administrativt forankret ved NTNU. Programmet skal bidra til: (1) utvikling av masterprogram ved høyere utdanningsinstitusjoner i Sør som svarer til nasjonale behov, i nært samarbeid med institusjoner i Nord; (2) at høyere utdanningsinstitusjoner i Sør i et langsiktig perspektiv utvikler bærekraftige utdanningsprogrammer for utdanning av kvalifisert personell innen fagretninger som er relevante for energi og petroleumssektoren i landet; (3) å stimulere til Sør-Sør-Nord-samarbeid gjennom etablering av regionale masterprogrammer; (4) å forsterke likestilling mellom kjønnene i alle programaktiviteter; (5) å styrke kompetansen ved norske utdanningsinstitusjoner når det gjelder å integrere globale og utviklingsmessige perspektiver i sin virksomhet. Første stipendutlysning var i 2009, med oppstart på utdanningen i 2010.

KAP. 165, POST 71. FAGLIG SAMARBEID

Norad benyttet 74,7 mill. kroner til **Olje for Utviklings (OfU)** faglige samarbeid. Deler av disse ble brukt på landprosjekter som forvaltes av OfU-sekretariatet, som samarbeidet med Bolivia og Afghanistan. Midler er også benyttet til studier eller enkeltinnsatser i land der ambassadene forvalter petroleumsprogrammene. I 2009 ble 20,8 mill. kroner kanalisert gjennom norske og internasjonale organisasjoner som driver petroleumsrelevant kompetansebygging av sivilsamfunnsorganisasjoner i OfUs samarbeidsland.

Norad bidrar med 180 mill. kroner til økosystembasert fiskeriforvaltning gjennom **EAF Nansenprogrammet** (2006 -2011) hvorav 79 mill. kroner til Havforskningsinstituttet og 101 mill. kroner til FAO. Programmet omfatter 32 land som inngår i global Environment Facility (GEF)-finansierte prosjekter rundt de fire store marine økosystemene i Afrika (Large Marine Ecosystems – LME). Ved bruk av det norske forskningsfartøyet "Dr Fridtjof Nansen" samles data som er nødvendig for økosystembasert fiskeriforvaltning. Flere Norad-støttede prosjekter og programmer har tilknytning til EAF Nansenprogrammet. Det ble igangsatt et prosjekt for å analysere dataserier som har vært innsamlet i Nansentokt over 20 - 30 år utenfor Angola, Namibia og Sør-Afrika. Prosjektet 'Climate effects on marine biodiversity in the Benguela Current' (NansClim) er et samarbeid mellom institusjoner i landene for forskning på klimarelevante spørsmål, og som også vil gi kunnskap om

utvikling og forflytning av marine ressurser. Olje for Utvikling (OfU) benytter båtens ledige kapasitet til miljøtokt i Angola og Ghana. Det samme gjøres for fiskeressurstokt som støttes gjennom bilaterale avtaler (Angola og Mosambik). Også IUCN har benyttet fartøyet til undersøkelse av undersjøiske fjell i det Indiske hav. På grunn av piratvirksomheten utenfor Nordøst-Afrika, kunne ikke fartøyet bistå landene i denne delen av Afrika som planlagt. En uavhengig midtveisgjennomgang av programmet ble ferdigstilt i 2009. Den anbefalte en videreføring og styrking av satsingen etter 2011.

KAP. 166, MILJØ OG BÆREKRAFTIG UTVIKLING MV

Norad spilte en sentral rolle i regjeringens satsingsområder på miljø, klima og bærekraftig utvikling i 2009, med særlig vekt på arbeidet for å gjøre klimapolitikken og utviklingspolitikken gjensidig forsterkende.

KAP. 166, POST 71. INTERNASJONALE PROSESSER OG KONVENSJONER

Over posten bidro Norad til oppfølging og videreføring av utviklingsrelaterte internasjonale konferanser og prosesser, utformingen av internasjonale regelverk og konvensjoner.

Av 7,5 mill. kroner ble tre millioner tildelt 17 organisasjoner, som støtte til deltakelse fra Sør på internasjonale konferanser for å sikre innflytelse på internasjonale prosesser innen tematiske områder som helse, hiv/aids, urfolksrettigheter og kvinners rettigheter og likestilling. Blant annet gikk støtten til deltakelse fra Sør på Verdenskongressen for menneskerettigheter i Paris.

Tildelingen går også til å støtte oppfølging av det internasjonale arbeidet mot korrupsjon. Det ble avholdt tre møter i Korrupsjonsjegernetverket i hhv. Zambia, Frankrike og Norge. Korrupsjonsjegernetverket ble etablert i 2005 og er et møtested for ledere av økokrim-enheter og anti-korrupsjonskommisjoner i utviklingsland og kolleger fra industriland. Norad, ved Anti-korrupsjonsprosjektet, organiserer nettverksmøtene. Møtene viser at anti-korrupsjonsarbeid dessverre møter vanskeligere vilkår i en del land. Nettverket har derfor en stadig viktigere oppgave mht å bistå enkeltmedlemmer som er særlig utsatt i sitt arbeid. Møtene brukes til gjennomgang av store saker, gjensidig veiledning og til praktisk samarbeid. Nettverket skifter årlig ut noen av medlemmene, også i løpet av 2009, i tråd med den dynamiske formen nettverket skal ha. Nye medlemmer kan lære fra mer erfarne, og på den måten få større tyngde i arbeidet med korrupsjonsbekjempelse i hjemlandene sine.

KAP. 166, POST 72. INTERNASJONALE MILJØPROSESSER OG BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Som et ledd i arbeidet med å redusere utviklingslandenes og de fattigstes sårbarhet overfor klimaendringer og miljøproblemer skal støtte over denne posten bidra til utviklingslandenes deltakelse i internasjonale klima- og miljøforhandlinger. Tildelingen gikk i 2009 til støtte til myndigheter og sivilt samfunnsorganisasjoner for deltakelse på blant annet FNs Kommisjon for bærekraftig utvikling, forhandlingene om en ny kvikksølvavtale i FN-regi og Konvensjonen for klima med særlig støtte til deltakelse på COP 15 i København. Av 26 søknader ble 19 innvilget støtte.

I tillegg var det satt av 10 mill. kroner til videreføring av igangsatte prosjekter i regi av World Wildlife Fund (WWF).

KAP. 166, POST 73. KLIMA OG SKOGINITIATIVET

Støtteordningen med klima- og skogmidler er en strategisk del av Regjeringens klima- og skogsatsning, som har som mål å bidra til utslippsreduksjoner fra redusert avskoging og skogforringelse i utviklingsland, i tillegg til fattigdomsreduksjon.

Av de i alt 35 avtalene som ble inngått i løpet av 2009, var det et relativt stort spenn innen de tiltakstypene som ble støttet – herunder analyse og anvendbar forskning, policy- og lobbyarbeid, kapasitetsbygging og informasjonsvirksomhet. Hovedvekten av tiltakene som ble støttet i 2009 var policyorienterte tiltak, og både nasjonalt og internasjonalt rettet. Støtteordningen bidro således til at det sivile samfunnet kunne fremme kritiske vurderinger og forslag til etableringen av robuste strategier og avtaleverk for reduserte klimautslipp fra avskoging og skogforringelse som i større grad tok hensyn til lokalbefolkningens rettigheter og interesser – både overfor nasjonale myndigheter i viktige skogland og under klimatoppmøtet i København (COP 15).

Støtteordningen bar i 2009 preg av at REDD (Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation) var et nytt felt for alle involverte, og statusrapportene som ble mottatt ved årsskiftet viser at støttemottakerne har brukt tiden fra de mottok tilskudd (siste halvdel av 2009) til å etablere relasjoner, posisjonere seg overfor myndigheter og således komme i gang med sine mer langsiktige planer.

Støtteordningen har resultert i en rekke publikasjoner, alt fra forskningsbaserte bøker (blant annet én fra CIFOR/ Angelsen) til lettfattelig informasjonsmateriell som organisasjonene skal benytte i sitt kapasitetsbyggingsarbeid på lokalnivå.

KAP. 168, POST 70. KVINNER OG LIKESTILLING

13² organisasjoner mottok støtte over denne posten og iht. Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet. Fem av disse var nye internasjonale organisasjoner og nettverk som, i samarbeid med lokale partnere, arbeider for finansiering av små kvinneorganisasjoner på grasrotnivå, kvinners juridiske rettigheter, mv.

I valg av nye organisasjoner vektla Norad Sør-baserte grasrotorganisasjoner. En av disse var Africa Women's Development Fund. AWDF gir tilskudd til kvinneorganisasjoners tematiske prosjekter og organisasjonsutvikling. I tillegg gir AWDF lån til små rurale kvinnegrupper. Tematisk støtter AWDF prosjekter innen kvinner og menneskerettigheter, "economic empowerment", politisk deltakelse, fredsbygging, helse og reproduktive rettigheter og hiv/aids, alle temaer som ifølge AWDF figurerer høyt på dagsordenen til afrikanske kvinneorganisasjoner. Det gis også støtte til prosjekter som utvikler og fremmer kvinners lederskap på tvers av disse temaene.

---

² Fire av disse fikk også støtte over INGO-bevilgningen.

Africa Legal Aid (AFLA) var en annen av de nye organisasjonene. AFLAs formål er å bekjempe straffefrihet for grove brudd på humanitær rett, folkerett og menneskerettighetene. AFLA ble innvilget tilskudd i 2009 til å støtte organisasjonens toårige kampanje 'The Gender Justice Campaign'. Organisasjonens overordnede program "Strengthening Justice Sectors in Africa – including Gender Groups and African Civil Societies" består i tillegg til kampanjen av Strengthening African Civil Societies on International Justice systems and the International Criminal Court, The War Crimes Division of the High Court of Uganda (WCD) og South/North Dialogue.

Det ble overført 8,5 mill. kroner som støtte til samarbeidsforskning mellom norske forskere og forskere i Sør, kanalisert gjennom NFR. Midlene, som skal finansiere forskere fra Sør, ble av NFR slått sammen med andre midler, slik at man sikrer samarbeid mellom forskere i Norge og forskere i Sør. To programmer ble utlyst, hhv. 'Economics, population dynamics and reproductive health' (ECONPOP)(fire nye prosjekter) og 'Women and Gender' (seks nye prosjekter).

Gjennom videreført forskningsstøtte i ny fase til Forum for African Women Educationalists (FAWE) gis det støtte til forskning som fokuserer på likestillingsproblematikk og som i økende grad er utført av kvinner. Målet med dette arbeidet er å oppnå et bedre kunnskapsgrunnlag for å integrere likestillingshensyn i utdanningspolitikk og -praksis. Programmet varer ut 2011.

For å bidra til etablering av det første høyere utdanningsprogrammet som sikter inn på likestillingsspørsmål i Rwanda, ble det etablert støtte til Institute of Education. Målet er å sikre en internasjonal standard på instituttets program, kandidater og forskning. Dernest er målet å bidra til at flere kvinner rekrutteres til høyere utdanningsprogrammer i Rwanda og regionen. Også dette programmet varer ut 2011.

Norad har også etablert et samarbeid med Ahfad University for Women (AUW) i Sudan vedrørende støtte til universitetsnettverk i samarbeid med Makerere University, Uganda og Addis Abeba University i Etiopia. Prosjektet støtter oppbygging av et regionalt senter som skal bidra til akademisk kapasitetsbygging og bli retningsgivende for politikktutforming innen kjønnsrollerelaterte tema, fred, respekt for ulikheter og menneskerettigheter. Det er forventet å utdanne over 100 mastergradskandidater i løpet av perioden på fem år. Programmet varer ut 2014.

KAP. 169, POST 70 OG 71. GLOBAL HELSE OG VAKSINEINITIATIV

Støtte til forskning kanalisert gjennom NFR: Det ble overført 50 mill. kroner som finansierte forskning gjennom programmet GLOBVAC.

International Partnership for Microbicides (IPM) ble tildelt 25 mill. kroner over post 71. Den globale finanskrisen i 2009 førte til at flere givere har redusert sin støtte til IPM. IPM arbeider med å identifisere strategier for å oppnå økt støtte og for å kutte kostnader. IPM fokuserer nå på andregenerasjonsprodukter ved å basere mikrobisidene på godkjente anti-retrovirale medikamenter (ARV) til bruk i hiv-behandling. Dette er produkter som har en forebyggende effekt på utvikling av sykdom. Utfordringen ligger i å prøve ut hvilke ARV som har en god forebyggende effekt i form av mikrobisid. IPM har åtte ARV sin portefølje: Seks i prekliniske studier og to i klinisk utprøving.

International AIDS Vaccine Initiative (IAVI) ble støttet med 19 mill. kroner over post 71. Utviklingen av en effektiv hiv-vaksine har vist seg å være vanskelig og har ikke levert de resultatene verden trenger. Mange vaksinekandidater har gått inn i ulike kliniske studier uten resultat. IAVI retter nå hovedfokus tilbake mot grunnforskning. Per i dag tør man ikke anta når en vaksine vil kunne være tilgjengelig på markedet, det kan ta 10 - 20 år. Forskning på dette området er en høy risiko investering med potensielt stor avkastning.

Hovedkonklusjonen fra en uavhengig evaluering av IAVI for perioden 2003 - 2007 er at IAVI er en betydelig bidragsyter i hiv-vaksineforskningen og at organisasjonens eksistens fremdeles er berettiget. IAVI har bidratt vesentlig til kapasitetsbygging med opplæring og utbygging av laboratorier til klinisk utprøving med høy etisk standard, samt støttet oppbygging av forskningscenteret Kenya AIDS Vaccine Initiative (KAVI). IAVIs fokus på utviklingslandenes behov ble fremhevet i evalueringen.

Alliance for Health Policy and Systems Research (AHPSR) ble støttet med 15 mill. kroner over Kap. 169.70.

KAP. 170, POST 81. TILSKUDD TIL INTERNASJONAL LANDBRUKSFORSKNING

I 2009 overførte Norge 88 mill. kroner i kjernebidrag til CGIAR-systemet, fordelt til 14 sentre. I tillegg overførte SIVSA ca. 20 mill. kroner til enkelte sentre for konkrete skogprosjekter. Gjennom 2009 har man arbeidet med reformen av CGIAR-systemet og i desember 2009 fikk styret grønt lys til å gjennomføre reformen. Norge har vært aktiv gjennom sin styreplass i EXCOM (et interimsstyre ansvarlig for reformarbeidet) og bidratt til at reformen har kommet i havn og skal implementeres i 2010.

Reformen vil kanalisere støtte gjennom åtte tematiske mega-programmer. Mega-programmene er koordinert gjennom et konsortium som representerer alle forskningssentrene. Dermed støtter man ikke individuelle CG-sentre lenger, men forhåpentligvis vil pengestrømmen ta veien gjennom konsortiet som koordinerer mega-programmene.

En bærekraftig landbruk er sentral til matsikkerhet over tid, mens klimaendringene kontinuerlig vil utfordre bærekraften i landbruksnæringen. Sentral i dette er landbruksforskningen, som tilrettelegger for å oppnå den nødvendige bærekraften. Norad har derfor økt sin innsats innenfor CGIAR- systemet, fordi man forventer økt fokus på landbruksforskning i årene som kommer.

Informasjonsvirksomheten

Norad la i 2009 vekt på å benytte ulike kanaler for å nå ut bredt med resultatinformasjon om norsk bistand og for å bidra til kunnskap om bistand generelt og debatt om sentrale utviklings spørsmål spesielt.

RESULTATINFORMASJON

Kampanjen **”Reisen tilbake”** hadde norske skattebetalere som målgruppe, med hovedfokus på ni norske byer. En representant fra hver av disse byene ble med tre erfarne bistandsarbeidere for å se på resultater av norsk bistand i Vietnam, Etiopia og Guatemala. Gjennom vanlige folks øyne og opplevelser skulle konkrete resultater av norsk bistand på godt og vondt rapporteres tilbake til lokalmiljøene, gjennom lokalaviser, nettaviser, egne internettsider og sosiale medier som Facebook, Twitter, YouTube og Flickr. Det ble om lag ett hundre oppslag i lokalmediene før, under og etter reisene, og kampanjen fikk 1071 venner på Facebook. Det ble gjennomført utvalgsundersøkelser i byene i forkant og etterkant av kampanjen, og både når det gjaldt interesse for og kunnskap om resultater av norsk bistand viste undersøkelsene gode resultater.

Bilateral rapport ble utarbeidet med utgangspunkt i resultatrapporter fra ambassadene med bistandsansvar og publisert på nye landsider på Norad.no. Årlige oppdateringer på norsk og engelsk vil erstatte den tidligere trykkete versjonen av bilateral årsrapport.

Resultatrapporten fra 2008 om effektivitet i ulike bistandskanaler dannet utgangspunktet for en serie **folkemøter** i Trondheim, Bergen og Tromsø om ”bistand i krisetider” og gjesteforelesninger på universitetene i de tre byene. Med på turneen var også en utstilling med fotograf Ken Oppranns bilder fra Resultatrapport 2008. Resultatrapport 2009 om økonomisk utvikling ble presentert i slutten av november.

Norad.no ble relansert i første halvår med ny teknisk løsning, nytt design og mye nytt stoff. Nettstedet hadde i snitt 15.000 besøkende per måned.

DEBATT OG FORMIDLING

Bistandsaktuelt gis fra 2009 ut i henhold til Redaktørplakaten, der en ansvarlig redaktør har ansvaret for alt som kommer på trykk og publiseres i nettversjonen. Ti utgaver av papirversjonen ble utgitt, og opplaget var ved utgangen av året på ca 18.300, en økning på 1,1 prosent fra 2008. Antallet sitasaker i papiraviser økte fra 33 i 2008 til 56 i 2009. Bladet fikk ”Hederlig omtale” i konkurransen *Årets fagblad* arrangert av Den norske fagpresses forening. Mot slutten av året hadde nettutgaven av Bistandsaktuelt rundt 4300 unike besøkende i måneden. Det er fortsatt mange av abonnentene på papirutgaven som ikke bruker netjtjenesten. Det er heller ikke mange som deltar i diskusjoner på debattsidene.

Fattigdomskonferansen 2009 med ca. 180 deltakere hadde temaet ”Finanskrisen og utviklingslandene” og ble avholdt på Nobel Fredssenter på verdens fattigdomsdag 16. oktober. Hovedtaleren var Sør-Afrikas planleggingsminister Trevor Manuel. Pressen dekket arrangementet

ved at Norads direktør var i Nyhetskanalen fredag morgen og det var en sak i Nrk1s utenriksmagasin URIKS.

En hiv/aids-kampanje ble gjennomført i juni 2009. Denne omfattet 'Access to Life', en fotoutstilling på Stenersenmuseet og kronprinsparets Young Leaders' Summit om hiv/aids. Kampanjen besto av Kick off i Tromsø under Internasjonal Uke, med konserter, sms-kampanje om stigma/diskriminering og ungdomsarrangement. Lene Asks tegneserie om mødrehelse i Tanzania ble brukt i norske skoler i samarbeid med FN-sambandet. Det var annonsering på busser, trikker og nett samt en kampanjeside på norad.no.

Norad arrangerte en rekke **seminarer og møter, samt holdt foredrag og presentasjoner** for ulike målgrupper i løpet av året. Alle avdelinger har bidratt i dette arbeidet.

Mediaarbeidet: Ifølge Atekst ble Norad nevnt i 599 avisoppslag i 2009, ti flere enn året før. I tillegg kommer innslag på tv, radio og nettaviser. Noen av disse er presseoppslag som følge av innsalg av aktuelle rapporter, seminarer og intervjuer til redaksjoner. Alle henvendelser på telefon og e-post fra journalister blir besvart innen en time. Norad delte ut ti reisestipender til journalister, med temaet "resultater av norsk bistand". Norad publiserte et eget bilag på 16 sider til Dagsavisen om utdanningsbistand.

UTVIKLINGSHUSET

Utviklingshuset ble ferdigstilt og åpnet for skoleklasser og publikum på sensommeren, med bl.a. kronprinsparet og statsråden til stede. En driftsavtale med Nobels Fredssenter ble fremforhandlet.

Styring, organisasjonsutvikling og administrasjon

Norad hadde i 2009 et forbruk til administrasjon på 187, 679 mill. kroner.

19 stillinger ble kunngjort eksternt. De fleste av kunngjøringene gjaldt erstatningsstillinger, med unntak av tre nye stillinger tilknyttet Klima- og skoginitiativet. Der flere stillinger innen samme tema ble kunngjort parallelt, ble det lagt vekt på en balansert alders- og kjønns sammensetning.

Norad besluttet å igangsette et arbeid for forbedret virksomhetsplanlegging og -styring. Dette omfatter bl.a. sammenheng mellom bestillinger, planer og rapportering, bedre koordinering av prosesser, utarbeidelse av maler og klargjøring av virkemidler for styring, herunder ressursutnyttelse. Arbeidet videreføres i 2010, og vil bygge på erfaringer fra arbeidet i 2009.

Norad la i løpet av 2009 betydelig vekt på arbeidet med utvikling av trivsel og arbeidsmiljø. Både medarbeiderundersøkelsen høsten 2008 og bedriftshelsetjenestens arbeidsmiljøundersøkelse våren 2009 viste at Norad måtte ta tak i utfordringer i organisasjonen, bl.a. knyttet til trakassering og mobbing. Arbeidstilsynet ble involvert i prosessen. I nært samarbeid med arbeidstakers representanter ble det utarbeidet en handlingsplan for ledelse og arbeidsmiljø. Enkelttiltak i denne ble iverksatt i 2009, mens planen som helhet også omfatter 2010.

Et bredt spekter av seminarer, informasjonstorg, frokostmøter mv. har vært viktige for intern kunnskapsdeling og kompetansebygging. Disse har dels vært gjennomført av og for egne medarbeidere, dels ble det trukket inn og åpnet for ekstern deltakelse. Tiltakene bygger opp under Norads behov for mer tverrfaglighet i leveransene, bl.a. ved å gjøre terskelen lavere for å ta kontakt på tvers av avdelingsgrensene.

Styrkingsoppdrag og vikariater ved ambassader medførte, foruten verdien for ambassaden, verdifull erfaring for mange av Norads medarbeidere. Denne type oppdrag er et viktig supplement til ordinære tjenesteoppdrag ute. Begge typer oppdrag er med på å heve Norads faglige og forvaltningsmessige kompetanse. Norad var derfor i 2009 opptatt av at Norads medarbeidere fortsatt skulle inngå i det felles, interne arbeidsmarkedet med UD.

En kompetansetiltaksplan er blitt etablert, med ulike interne tiltak for kompetansebygging. Blant annet gjeninnførte Norad en stipendordning, som ble vel mottatt. Kurset 'Norads roller i bi- og multilateralt samarbeid' ble videreført, og er obligatorisk for alle fagrådgivere.

Norad søker en balansert sammensetning av medarbeidere mht. alder, kjønn og etnisitet. Pr. 31. desember 2009 utgjorde kvinneandelen i Norad 58,6 prosent, mens kvinneandelen blant nytilsetninger i 2009 representerte 56,5 prosent. Brutt ned på stillingskategorier varierer kjønns sammensetningen betydelig. Det er 50/50 fordeling blant seniorrådgiverne. I ledergruppen var det 37,5 prosent kvinner, mens kvinner var i overvekt blant underdirektørene. I stillingskategoriene rådgiver og lavere er kvinner sterkt overrepresentert, særlig gjelder dette innen de administrative funksjonene.

Ved lønnsforhandlingene i 2009 var det enighet om å gi et særlig lavtlønns tillegg, som særlig kom kvinnene til gode.

Antall medarbeidere med minoritetsbakgrunn (10) var uendret fra 2008.

Systematisk miljøarbeid i Norad begynte med deltakelsen i pilotprosjektet Grønn stat i 1998. Deltakelsen munnet ut i en handlingsplan for implementering av mål og tiltak innenfor satsingsområdene energi, innkjøp, avfallshåndtering og transport. Handlingsplanen oppdateres jevnlig. Den stiller ikke bare miljøkrav til egen virksomhet, men også til eksterne tjeneste- og vareleverandører. Gjennom standardisering av produktspekteret er forbruket av kontor og forbruksmateriell redusert. Omfattende gjenbruk har også bidratt til dette. Avfall kildesorteres og spesialavfall behandles i henhold til miljømerket kildesortering. Miljøledelse er integrert i etatens styringsformer ved årlige virksomhetsplaner. Oppfølging og videreutvikling rapporteres til Norads øverste ledelse og Norads arbeidsmiljøutvalg. Målet for neste oppdatering av handlingsplanen er å få til stand et tredjeparts verifisert miljøledelsessystem.

Total regnskapsoversikt 2009

Budsjettkapittel	Post		2008	2009
141 – Direktoratet for utviklings-samarbeid (Norad)	01	Norad – Driftsmidler	177 326	187 679
		Total	177 326	187 679
150 – Bistand til Afrika	78	Regionbevilgning for Afrika	17 109	62 538
		Total	17 109	62 538
153 – Bistand til Latin-Amerika	78	Regionbevilgning for Latin-Amerika	5 000	0
		Total	5 000	0
160 – Sivilt samfunn og demokratiutvikling	01	Driftsutgifter	24 606	28 232
	70	Sivilt samfunn	1 147 898	1 200 203
	71	Tilskudd til frivillige org. opplysningsarbeid	79 891	80 303
	73	Kultur	4 191	4 384
	75	Internasjonale organisasjoner og nettverk	153 565	153 700
		Total	1 410 150	1 466 822
161 – Næringsutvikling	70	Næringsutvikling	258 528	184 090
		Total	258 528	184 090
162 – Overgangsbistand	70	Overgangsbistand (gap)	0	1 528
		Total	0	1 528
165 – Forskning, kompetanseheving og evaluering	01	Driftsutgifter	91 886	99 118
	70	Forskning og høyere utdanning	305 434	319 414
	71	Faglig samarbeid	107 574	151 543
		Total	504 895	570 075
166 – Miljø og bærekraftig utvikling mv.	01	Driftsutgifter	0	3 499
	71	Internasjonale prosesser og konvensjoner	4 420	4 846
	72	Intern. miljøprosesser og bærekraftig utvikl.	15 575	13 973
	73	Klima- og skogsatsingen	0	172 769
		Total	19 995	195 087
168 – Kvinner og likestilling	70	Kvinner og likestilling	38 505	47 501
		Total	38 505	47 501
169 – Globale helse- og vaksineinitiativ	70	Vaksine og helse	53 999	70 638
	71	Andre helse- og aidstiltak	0	44 000
		Total	53 999	114 638
170 – FN-organisasjoner mv	76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv	0	9 000
	81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning	88 314	88 000
		Total	88 314	97 000
		Totalt tilskuddsmidler		2 739 279
Totalt			2 573 822	2 926 958

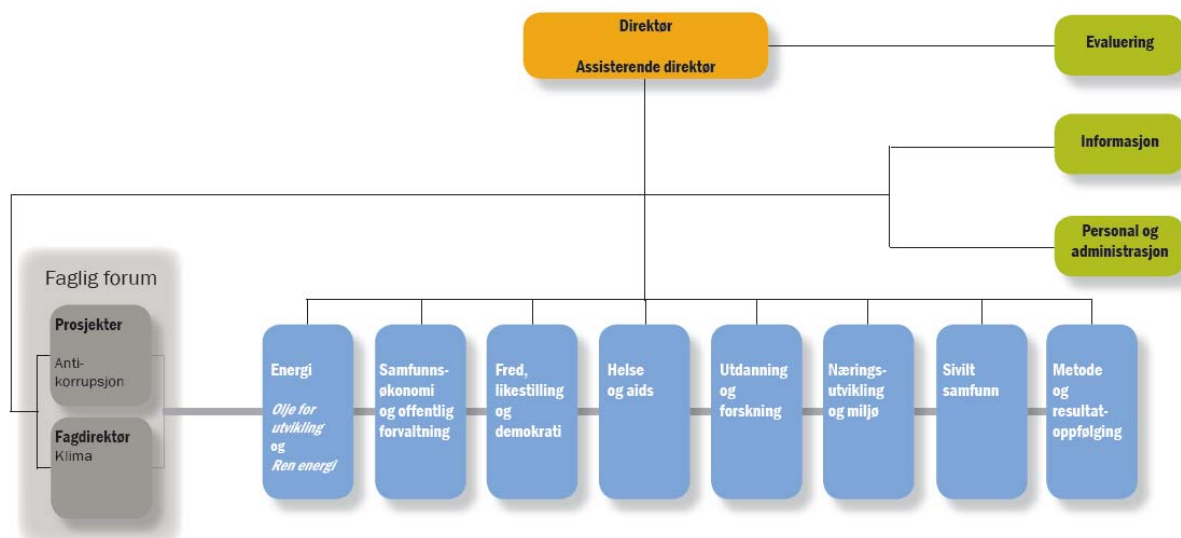
Fakta om Norad

Som direktorat under Utenriksdepartementet, er Norad faglig uavhengig og har en selvstendig rolle i utviklings samarbeidet. Innen de politiske rammene som trekkes opp av Utenriksdepartementet, skal Norad ha kompetanse om hva som fungerer best i situasjoner der bistand blir valgt som virkemiddel. Norad har fem hovedoppgaver:

- Faglig rådgiving
- Kvalitetssikring
- Evaluering
- Tilskuddsforvaltning
- Informasjon

Norad har 230 medarbeidere, og hadde et administrativt budsjett på 187,68 mill. kroner i 2009. Etatens rådgivning, kvalitetssikring og evaluering skal dekke alle former for norsk utviklingsarbeid som rapporteres til OECD/DAC. Det totale bistandsbudsjettet var i 2009 på 25,7 milliarder kroner.

Norads organisasjonskart:

www.norad.no

Post-Info@norad.no

Norad, Pb 8034 Dep, 0030 Oslo

Telefon 22242030

Norad

Direktoratet for utviklingssamarbeid
Norwegian Agency for Development Cooperation

Postadresse:

Postboks 8034 Dep, NO-0030 OSLO

Besøksadresse:

Ruseløkkveien 26, Oslo, Norway

Tel: +47 22 24 20 30

Fax: +47 22 24 20 31

postmottak@norad.no

www.norad.no

